

AKKOYUNLU BEYLERİNDEN FERRUHŞAD BEY'İN VAKFİYESİ

PROF. DR. İSMET MİROĞLU

Şah İsmail, Akkoyunlu Devleti'ni ortadan kaldırdıktan sonra bu devleti teşkil eden boy ve oymakları dağıtmış ve bu arada Akkoyunlu hanedanına mensup beyleri şiddetle takib ederek yakalayabildiklerini kılıçtan geçirmişti. Yok edilmekten kaçıp kurtulabilen Akkoyunlu boyları ve oymakları Suriye'ye, Dulkadir ülkesine ve Osmanlı Devleti'ne sığındılar. Bunlar daha sonra tamamen Osmanlı tebaası olarak beyleri ile birlikte Doğu ve Orta Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağıldılar. Bilhassa doğu hudutlarında İran'a karşı Osmanlı saflarında çetin mücadeleler vererek nesilden nesile sipahi ve beyzade olarak yaşadılar¹. Bir kısmı şehirlerde ve kasabalarda yerleşen ve bir kısmı da göçebe hayatını muhafaza ederek zamanımıza kadar gelen bu Akkoyunlular, bugün Doğu ve Orta Anadolu ahalesinin bir kısmını teşkil etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'ne iltica eden Akkoyunlu hanedanından pek çoğuna Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun muhtelif yerlerinde dirlikler verildiği, bu dirliklerin kendilerinden sonra çocuklarına ve akrabalarına da intikal ettiği bilinmektedir². Nitekim XVI. yüzyıla ait Tapu-Tahrir Defterlerinde bu konuda önemli kayıtlar bulunmaktadır. Öte yandan bu defterler sayesinde Akkoyunlu ailesine mensup bazı önemli şahsiyetlerin sınırlı ölçüde de olsa, şeceresini tesbit etmek imkânı hâsıl olmuştur. Asıl konumuz olan Ferruhşad Bey'e geçmeden önce Erzurum, Erzincan, Bayburd, Kelkit ve Kemah bölgelerinde dirlik tasarruf eden bazı Akkoyunlu beyleri hakkında rastladığımız kayıtları vermek istiyoruz:

1. Hasan Ali Bey Ailesi: Uzun Hasan soyundan Kelkit seraskeri Maruf Çelebi'nin oğludur. Aşağı Tercan'ın Edebük köyünde kendi adına bir câmi ve zâviyesi bulunmaktadır³. Hasan Ali Bey'in, Ali Han ve Veled Bey adında iki oğlu vardır⁴. Her ikisinin de Erzincan ve köylerinde bazı zeminleri vardır⁵. Ayrıca Veled Bey adına Erzincan'da bir zâviye kayıtlıdır⁶. Tercan taraflarında oturduğu anlaşılan Veled Bey'in Mehmed Mirza (bazan Mirza Mehmed olarak geçmektedir) ve Ebulkasım adında iki oğlu kayıtlı olup her ikisi de

¹ Mükrimin Halil Yınanç, "Akkoyunlular", *İA*, I, 262, 263.

² Bk. M. Tayyib Gökbilgin, "Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı IX (İstanbul 1951), s. 36-46.

³ Başbakanlık Arşivi (BA), *Tahrir Defteri*, nr. 60, s. 138; *Tahrir*, nr. 966, s. 47.

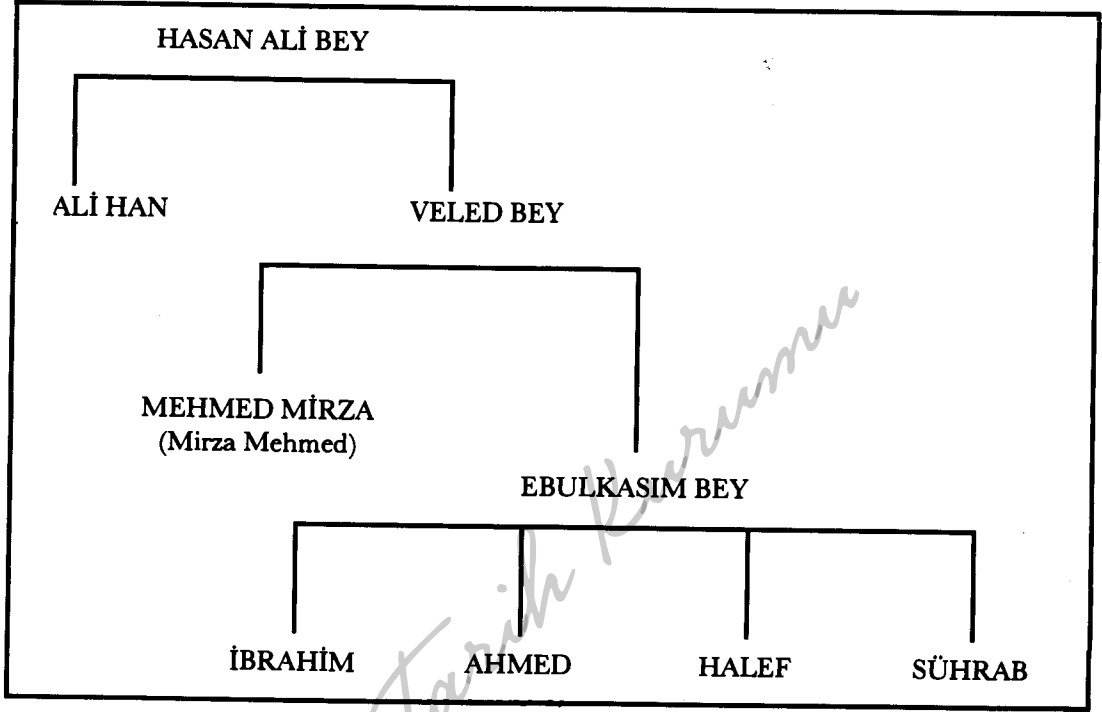
⁴ (Bayburtlu) Osman, *Tevârih-i Cedîd-i Mir'at-ı Cihan*, düzenleyen Atsız, 1961, s. 17; krş. *Tahrir*, nr. 183, s.

17.

⁵ *Tahrir*, nr. 183, s. 17.

⁶ *Tahrir*, nr. 199, s. 39.

zâimdir. Mehmet Mirza, yukarı Tercan'da dokuz köye tasarruf etmektedir⁷. Kanunî devri başlarında Tercan ve Erzurum sipahileri miralaydır⁸. Ebulkasım Bey, aşağı Tercan'da dört köye tasarruf etmektedir⁹. Ebulkasım Bey'in dört oğlu vardır: İbrahim, Ahmed, Halef, Sührab (Bk. Tablo-I)¹⁰.

(TABLO-I)

2. Mansur Bey Ailesi: Kara Yülük Osman'ın (1403-1435) torunu Hurşid'in oğludur¹¹. Kelkit dolaylarında bulunduğu anlaşılmaktadır¹². Tapu-Tahrir defterlerinde Mansur Bey'in Hüseyin Çelebi (Bey), Tur Ali Bey ve Rüstem Bey adını taşıyan üç oğlu kayıtlıdır¹³. Hüseyin Çelebi zâim olup Yukarı Tercan, Bayburd, Kelkit, İspir'de dört köye tasarruf etmekte idi¹⁴. Tercan ve Erzurum sipahileri miralaylığında bulunmuştur¹⁵. Ayrıca büyük cediti Kutluğ Bey'in Bayburd'un Sinor köyünde bulunan câmiinin mütevellisi idi. Hüseyin Bey 1548'de İran şahı Tahmasp tarafından tahrip edilen bu câmii yeni baştan tamir ettir-

⁷ *Tahrir*, nr.60, s. 126; *Tahrir*, nr. 154, s. 93; krş. İsmet Miroğlu, *XVI. yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul 1975, s. 139.

⁸ *Tahrir*, nr. 183, s. 20.

⁹ *Tahrir*, nr. 60, s. 124; *Tahrir*, nr. 183, s.17; *Tahrir*, nr. 154, s. 184; *Tahrir*, nr. 168, s. 197.

¹⁰ Bunlardan İbrahim ve Ahmed için bk. BA, Maliye Defterleri Tasnifi, nr. 17645, s. 37; Halef ve Sührab için bk. *Tahrir*, nr.154, s. 297-303.

¹¹ Bk. John E. Woods, *The Aqqyunlu, Clan, Confederation, Empire*, Chicago 1976, s. 22, tablo V.

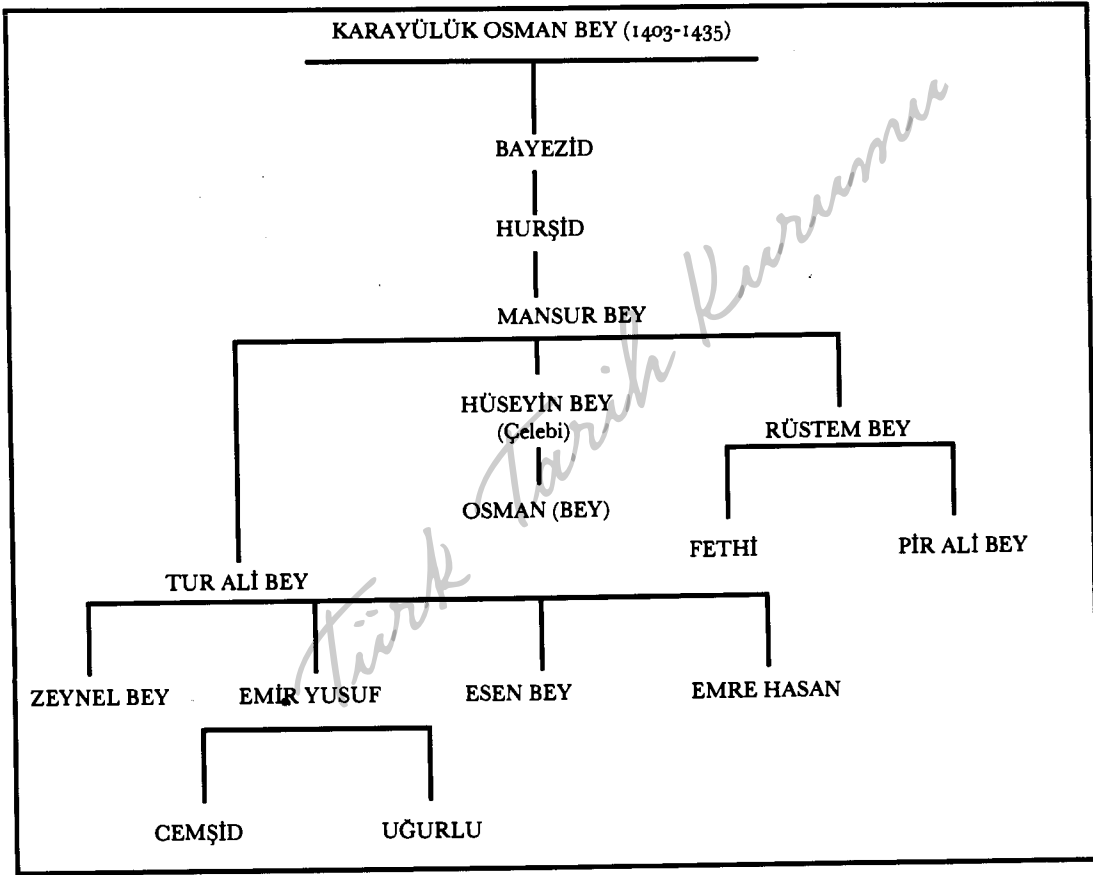
¹² *Tahrir*, nr. 95, 210; *Tahrir*, nr. 966, s. 282.

¹³ *Tahrir*, nr. 966; s. 143, 148, 150; *Tahrir*, nr. 154, s. 314.

¹⁴ *Tahrir*, nr. 60, s. 128; *Tahrir*, nr. 154, s. 452.

¹⁵ *Tahrir*, nr. 154, s. 93; *Tahrir*, nr. 183, s. 120.

miştir¹⁶. Hüseyin Bey'in oğlu Osman Bey de Kemah sancağında zaîm idi¹⁷. Rüstem Bey'in oğullarından Pir Ali Erzincan'da dirlik sahibi olup diğer oğlu Fethi ise Erzurum se-raskeri idi¹⁸. Mansur Bey'in diğer oğlu Tur Ali Bey, Erzincan'ın Rumsaray (bugünkü adı Mecidiye) köyünde zâviyesi olan Tur Ali Bey'dir. Akkoyunlular'ın büyük ceddî olup 1360'da öldüğünü bildiğimiz Tur Ali Bey ayrı şahsiyettir. Rumsaray köyünün tamam mâli-kânesi Tur Ali Bey'in oğlu Esen Bey'e aittir ve elinde Akkoyunlu Rüstem Padişah'tan kal-ma mukarrernâme vardır. Bu mukarrernâme Kanunî Sultan Süleyman tarafından da tasdik olunmuştur¹⁹. Tur Ali Bey'in tesbit edebildiğimiz üç oğlu daha vardır. Bunlardan biri Ke-mah livası zaîmlerinden Zeynel Bey²⁰, biri Bayburd livası sipahilerinden Emir Yusuf²¹, di-ğeri ise Emre Hasan'dır²². Bunlardan Emir Yusuf'un Cemşid ve Uğurlu, Emre Hasan'ın da Kaya adında oğulları bulunduğu bilinmektedir (Bk. Tablo-II)²³.

(TABLO-II)

¹⁶ A.Ş. Beygu, *Erzurum Tarihi*, İstanbul 1936, s. 257, 258 v.d.

¹⁷ *Tahrir*, nr. 195, s. 259; *Tahrir*, nr. 154, s. 230.

¹⁸ *Tahrir*, nr.154, s. 291; *Tahrir*, nr. 183, s. 25.

¹⁹ *Tahrir*, nr.168, s. 210; Tapu Kadastro Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Tahrir*, nr. 40, s. 75a-b.

²⁰ *Tahrir*, nr.95, s. 259.

²¹ *Tahrir*, nr.154, s. 121.

²² A.Ş. Beygu, *Aynı eser*, s. 250.

²³ A.Ş. Beygu, *Aynı eser*, göst. yer.

3. Ferruḫşad Bey Ailesi : Osmanlı Devleti nezdinde büyük bir itibara sahip olduğu anlaşılan Ferruḫşad Bey, Uzun Hasan Bey'in amcası torunu olarak görünen Korkmaz Bey'in oğludur²⁴. 1500'de Sultan Yakub'un oğlu Murad'ı tahta çıkaran ve Şiraz'da hükümdâr ilan eden ümera arasında bulunmuş²⁵, Akkoyunlu Devleti'nin dağılması üzerine de Osmanlı Devleti'ne iltica etmiştir.

Ferruḫşad Bey'in torunu Osman'ın²⁶ ifadesine göre Sultan Murad Bağdad'a kaçtıktan sonra Ferruḫşad Bey Bayburd'a geldi. Bayburd ve havalisi 1501'de Şah İsmail'in yağma ve istilasına uğrayınca Ferruḫşad Bey, Trabzon valisi Şehzade Selim'in yanına giderek hizmetine girdi²⁷. Şehzade kendisine büyük yakınlık gösterdi. Ayrıca Şah İsmail'e mukabele olarak Bayburd ve Erzincan taraflarına bir sefer düzenledi, yağma ve tahrip hareketlerinde bulundu²⁸. Bu sefere bu havalıyı çok iyi tanıyan Ferruḫşad Bey'in de katıldığı kuvvetle muhtemeldir. Ferruḫşad Bey'e önce, Karaman eyaletindeki Akşehir sancağı has olarak verildi²⁹.

Ferruḫşad Bey, Çaldıran savaşı sırasında "*Diyâr-ı şarkın ümerâ-yı kibârından*" olarak önemli rol oynamış ve Doğu Anadolu'da Osmanlı hakimiyetin yerleşmesinde büyük yararlıklar göstermiştir. Yavuz Sultan Selim, İran seferine giderken Maltepe karargâhından Şah İsmail'e karşı silahlanmış olan Ferruḫşad Bey'e bir mektup gönderdi³⁰. Feridun Bey'de bulunan bu mektubun Ferruḫşad Bey oğlu Mehmed Bey'e gönderildiği kayıtlı ise de yanlıştır³¹. Zira, Çaldıran seferinden bahs eden kaynaklardan hiç birinde Mehmed Bey'in adı geçmemektedir. Esasen bu mektubun muhatabı Ferruḫşad Bey'den başkası olamaz. Hadiselerin gelişmesi de bunun böyle olduğunu göstermektedir. Öte yandan aynı mektub ve cevabı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi R. 1955 (vr. 15a-16b) numarada da kayıtlıdır. Evâhir-i Safer 920 (1514 Nisan sonları) tarihini taşıyan bu mektubun başlığı "Bu nâmeyi Sultan Selim Han hazretleri Akkoyunlu Ferruḫşad Bey'e göndermiştir, kızılbaş def'ine" şeklindedir.

Padişah bu mektubta Ferruḫşad Bey'i şecaat ve metanet göstermeğe teşvik ediyor ve özetle şöyle diyordu:

"Cenâblarının âilesi, kavim ve kabilesi, abâ ve ecdâdı son derece dindar idiler. Bu herkeşe bilinen bir gerçektir. Cenâblarının hükûmet ve emîrlikleri daima İslâmı takviye edilmiş, zulm ve ma'siyetlerden arındırılmak suretiyle muhkemleşmişti. Kendilerinin aslı fitratları dahi ehl-i sünnet ve'l-cemaat yolu üzerinde bulunmaktadır...

Şimdi niyetimiz, İslâm memleketlerinin, özellikle İran'ın ıslah ve bu ülkeleri mühlidlerin tasallutundan kurtarmak, o zındık azgınlara sapık şahlarını ve önderlerini ülkeden söküp atmaktır.

Kendilerinin dindarlığından ve müslümanlığından beklenen, o memleketin dinî ve dünyevî yönden yararına uygun olan ne ise ona riayet etmek ve kendisini bu dergâhın ihlâslarından saymaktır.

²⁴ Krş. Mükrimin Halil Yınanç, *Aynı madde*, bk. şecere.

²⁵ Hasan Rumlu, *Ahsenü'l-tevârih*, Nuruosmaniye ktb., nr. 3317, vr. 150.

²⁶ Osman hakkında bk. İsmet Miroğlu, "*Tevârih-i Cedîd-i Mir'at-ı Cihan* adlı eserin müellifine dair", *Tarih Dergisi*, sayı 30 (İstanbul 1976), s. 49-54.

²⁷ Bk. *Tevârih-i Cedîd-i Mir'at-ı Cihan* s. 17.

²⁸ Münecimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, türkçe trc., İstanbul 1285, III, 432.

²⁹ BA, *Tahrir*, nr. 387, s. 70-80.

³⁰ Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, trc. M. Atâ, İstanbul 1329, IV, 126-127.

³¹ Bk. *Münşeâtü's-selâtin*, İstanbul 1274, I, 381-382.

İyi niyetli oldukça, biz kendilerini dünyada ve ahirette yüksek mevkilerde görmekte iftihar edeceğiz" (Bu mektubun ve cevabının tam tercümesi için bk. Ek-I, II).

Selim ve ordusu Kemah'a tâbi Gök-seki menziline ulaşınca donanma ile Trabzon'a nakledilen zahirenin Erzincan'a vasıl olması için, bu civarda bir haftadan fazla beklemek zorunda kaldı. Bu müddet zarfında Kemah ve Bayburd taraflarına akıncılar sevk edildi. Bu akınlar sırasında Ferruhşad Bey de Şah İsmail'in Tercan beyi Emir Ahmed'i yakalamak üzere üç yüz kadar atlı ile Erzincan'dan hareket edip Geçit deresinden ve Haçdük hanından geçerek Büyük Hayık (Yukarı Hayık/Bugünkü Kalecik) köyü yakınındaki Zelhe (Zehla) deresi önünde pusuya yattı³². Emir Ahmed ve adamlarını buradan geçerken üzerlerine hücum edip şiddetli bir çarpışma oldu. Ferruhşad Bey'in kethüdası Bayram Bey ile onbeş adamı şehid oldular. Bunlar Zelhe deresi önünde medfundurlar³³. Sonunda kızılbaşlar mağlup olup kaçtılar. Ferruhşad Bey, Emir Ahmed'i esir edip Erzincan'da bulunan Yavuz Sultan Selim'in huzuruna getirdi³⁴. Padişah, Çaldıran seferi dönüşünde fevkalâde takdir ettiği Ferruhşad Bey'e Bayburd ve Erzincan'da geniş topraklar temlik etmiştir (Bk. Ek-III, IV)³⁵. Ferruhşad Bey, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine de katılmıştır³⁶.

Bayburd'un Pulur köyünde ikamet eden Ferruhşad Bey, Kanunî'nin de iltifâtına mazhar olmuş ve 936 (1530)'da İstanbul'da yapılan şehzâdeler düğününde padişahın sol tarafına oturmuştur³⁷. Mütedeyyin, şeci' ve hayırsever bir zat olduğu anlaşılan Ferruhşad Bey, bir defa Selim zamanında, bir defa da Kanunî devrinde hacca gidip bu son gidişinde Medine'de vefat etmiştir ki³⁸, bu hususa 938 (1532)'de Bayburd'da kendi adına tanzim edilen vakfiyesinde de işaret edilmektedir. Vakfiyesinden anlaşıldığına göre, Ferruhşad Bey'in Mehmed³⁹, Yusuf, Ali ve Yakub adlarını taşıyan dört oğlu; Bekesi⁴⁰, Hatice, Fatma ve Sultanağa adında dört kızı vardı (Bk. Tablo-III). Kızlarından Bekesi Hatun, Murad Bey b. Hüseyin el-Bayındırî ile; Hatice Hatun, İbn Emir Timur diye meşhur Uluğ Bey b. Mahmud Bey ile; Fatma Hatun ise Lala Şah Kuli b. Mahmud ile evlidirler.

Ferruhşad Bey, Bayburd'un Pulur köyünde bir câmi, bir dârüta'lim (Kur'ân okulu), bir tabhane (imaret = aşevi), bir misafirhane ve bir de hamam inşa ettirmiştir. Câmi'in inşa tarihi 923 (1517)'tür⁴¹. Câmi köyün doğusundadır. Yüksek minareli ve kubbelidir. Mimarî tarzı Osmanlı mimarî tarzına yakındır. Duvarlar taraktan geçmiş kırmızı taştandır. Câmi'in son cemaat mahalli, üç kubbe ile dört sütundan mürekkeptir. Kubbeler yarım dairedir. Câmi'in önünde geniş bir meydanlık vardır. Altı odası bulunan imaret ve un anbarı, fırın, mutfak, mahzen, misafirlerin hayvanlarına mahsus ahır ve dârüta'lim'in yanında bu-

³² Osman, *Aynı eser*, s. 17-18. vd.

³³ Bugün aynı yerde ufak bir kabristan izleri bulunmaktadır.

³⁴ Hoca Sadeddin, *Tâcü'l-tevârih*, İstanbul 1279, II, 252. vd.; Haydar Çelebi, *Ruznâme*, (Feridun Bey, I, 460); Celâlzâde Mustafa, *Selim-nâme*, Hazine Ktb., nr. 1274, 110a.; Çerkesler Kâtibi Yusuf, *Selim-nâme*, Hazine Ktb., nr. 1422, 11a.; Münecimbaşı, III, 452, 465.

³⁵ Haydar Çelebi, *Ruznâme* (Feridun Bey, I, 405-406); Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, İstanbul 1145, 324.

³⁶ Bk. Hoca Sadeddin, II, 554; Solakzâde, *Tarih*, s. 398; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani*, İstanbul 1315,

IV, 13.

³⁷ Peçevî, *Tarih*, İstanbul 1283, I, 154; Celâlzâde Mustafa Koca Nişancı, *Tabakatü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik*, nşr. P. Kappert, Wiesbaden 1981, 200a.

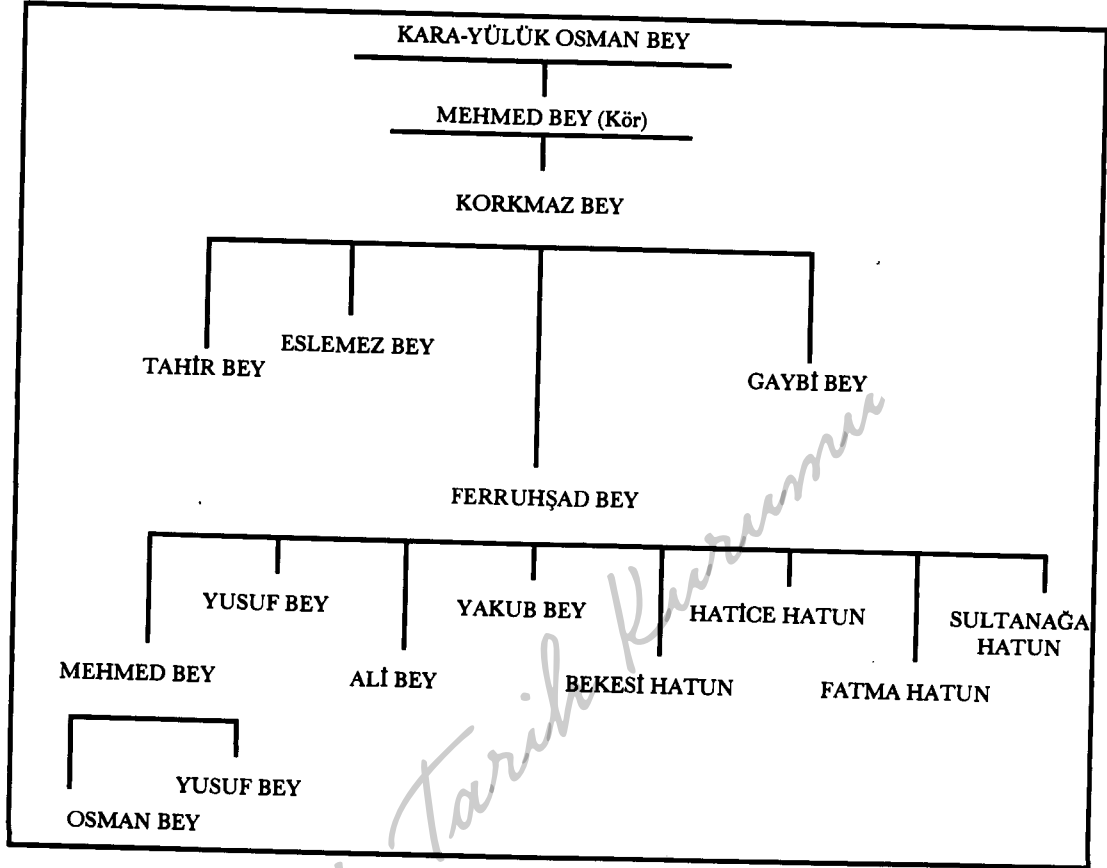
³⁸ Bk. Osman, *Aynı eser*, s. 18.

³⁹ Mehmed Bey nâmına Erzurum mülhakaunda h. 943 tarihinde bir ze'âmet görünmektedir (*Tahrir*, nr. 183, s. 4).

⁴⁰ Bugün Demirözü kazası köyleri arasında yer alan Pekesi köyü bu hatunun adını taşımaktadır.

⁴¹ A. Şerif Beygu, *Aynı eser*, s. 252.

lunan babası Korkmaz Bey'in kabri üzerine inşa edilen türbe bu külliye dahildir. Câmi'-in karşısında bu aileden Süleyman Bey'in yaptırdığı beş hücreden ibaret medreseler vardır.

(TABLO-III)

Ferruḫşad Bey adına Bayburd'ta bir mescid bulunduğu ve bir mahallenin de Ferruḫşad Bey Mescidi adını taşıdığı bilinmektedir⁴². Ayrıca Bayburd'ta Ciğersin ve Şingâh mahallelerinde Ferruḫşad Bey'e aid birer hamam vardır.

FERRUHŞAD BEY VAKFIYESİ'NİN TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ⁴³

Ferruḫşad Bey Vakfiyesi İslâm dünyasında özellikle Osmanlılarda yerleşmiş vakfiye tarzına uygun olarak birkaç rükün halinde düzenlenmiştir⁴⁴.

⁴² *Tahrir*, nr.387, s. 826; *Tahrir*, nr. 966, s. 102; *Kuyûd-ı Kadîme, Tahrir*, nr. 46, vr. 7b.

⁴³ Ferruḫşad Bey vakfiyesi Arabca olup, bugün aslı Ferruḫşad Bey'in ahfadından Mehmed Orhan Akkoyunlu'nun elinde bulunmaktadır. Bir sureti ise Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi nr. 1961 (s. 8, sıra 3) de kayıtlı bulunmaktadır. Bu çalışmada her iki nüsha da değerlendirilmiştir.

⁴⁴ Genellikle vakfiyeler şu rükünleri ihtiva ederdi: a) Allah'a hamd ü sena, vakfın önem ve kıymeti hakkındaki vârid olan âyet ve hadisler; b) Vakf olunan mallar; c) Vakf olunan malların nasıl idare edileceği; d) Gelirlerin nerelere sarfedileceği; e) Vakfın kimler tarafından idare olunacağı; f) Vakfın sıhhat ve luzûmu hakkında hukukî makamın hükmü; g) Tarih ve şahidler. Bk. A.H. Berki, *Vakfa Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstılah ve Tabirler*, Ankara 1966.

Besmele ile başlayan vakfiyenin başlangıç kısmında geleneğe uygun olarak Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salat u selâm ibareleri güzel bir uslûbla ifade edilmektedir. Daha sonra bu kısımda yine geleneğe uygun olarak hayır ve hasenâtın önemi, fâni dünya hayatının bu nevi fa'aliyetlerle değerlendirilmesi gerektiği ibretli cümlelerle vurgulanmaktadır. Bu arada, vakfiyelerin dibacelerinde sıkça rastlanan "Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır" ayeti⁴⁵ ile vakfın İslâm dünyasında benimsenmesi ve yayılmasında çok etkisi olan "İnsanoğlu öldüğünde amel defteri kapanır, dünya ile ilişkisi kesilir ancak; 1) Sadaka-i câriye sahipleri, 2) İlimden devamlı istifade edilen âlim, 3) Arkasında hayırlı evlad bırakan ebeveyn müstesnadır" meâlindeki Hadis-i şerife yer verilmiştir⁴⁶.

Girişten sonra vâkıfın isminin ve gayesinin belirtildiği başlangıç kısmı, üzerinde durulmağa değer bazı unsurları ihtiva etmektedir. Bilindiği gibi Ferruhşad Bey vakfiyesi bizzat kendisi tarafından düzenlenmemiş, onun ölümü üzerine çocuklarının mahkemeye müracaatları ile tesbit ve tescil edilmiştir⁴⁷.

Burada çocuklarından naklen şu bilgiler verilmektedir:

Ferruhşad Bey b. Korkmaz Bey hac farizasını ifâ sırasında ani olarak Medine'de vefat etmiştir. Sağlığında hayır ve hasenata çok önem vermekte idi. Nitekim bu maksadla Pulur'da bir câmi⁴⁸, imâret ve Dârütta'lim inşa ettirdi⁴⁹. Bu tesislerin devam etmesi ve masraflarının karşılanması için emlak ve arazisinden önemli bir miktarı vakıf yapmak üzere ayırmış ancak âni ölümü ile muamelesi tamamlanamamıştır. Vâkıfın bu niyyetini tescil maksadiyle vârislerin çoğu bizzat kendileri, bazılarının da vekilleri mahkemede hazır bulundular. Bunlar arasında vâkıfın oğulları Yakub, Yusuf, Muhammed ve Ali Beyler, damadı Bekesi Hatun'un kocası Murad Bey ve diğer asil ve vekil vârisler yer almaktadır.

Vakıf ve Tahsis Edilen Yerler:

Vâkıfın hayatta iken vücûda getirdiği tesislerine gelir sağlamak maksadiyle vakfetmeyi düşündüğü, ancak âni ölümüyle tahsis edemediği yerler ve sınırları (hüdûd-ı erbaası) vakfiyede tek tek verilmiştir⁵⁰:

⁴⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Yusuf sûresi, âyet 88.

⁴⁶ *Sahihu'l-Müslim*, bâbü'l-vasiyye, nr. 14.

⁴⁷ Aslında vakfın bizzat mülk sâhibi tarafından yapılması esas ise de, vefâtı üzerine şer'an vârisleri olan kimselerin asıl mülk sahibi adına vakıf tesis etmeleri mümkün olmaktadır. Esasen toplumun yararına olan ve amme hizmetinde kullanılan bu nevi vakıfların yayılması geliştirilmesi hususunda Osmanlı Devleti her türlü hukukî ve sosyal kolaylıkları sağlamıştır.

⁴⁸ Ferruhşad Bey'in bugün bakımsız durumda olan Pulur'daki bu camii'nden tahrir defterlerinde yer yer bahsedilmektedir, bk. İ. Miroğlu, *a.g.e.*, s. 121-122.

⁴⁹ Vakfiyede câmi, imaret ve darü'tta'lim binası, mimarî özellikleri ve işleyişi hakkında etraflı bilgi verilmekte, câmi'in kubbeli ve üzeri kurşunlu olduğu mükemmel bir bina olduğu ve beş vakit namaz ve Cum'a-Bayram namazları için vakfedildiği; imaretin tabhane nâmiyle misafirlerin ikametine mahsus odaları, un koymaya mahsus anbarı, fırını, matbahı, kileri, misafirlerin hayvanlarına mahsus ahırına içine aldığı; darü'tta'limin ise yetim çocuklara Kur'ân öğretmek için tahsis edilmiş güzel bir bina olduğu ve bütün bu binaların entafının duvar ile çevrili olduğu belirtilmektedir.

⁵⁰ Bilindiği gibi, bu bölgeler Mâlikâne-divanî sisteminin en yaygın olarak kullanıldığı yerler olduğundan vakfiyede bu hususa da temas edilmiş, vergiler hakkında bilgi verilmiştir.

a) Köyler ve diğer arazi

1) Köyler⁵¹:

Pulur, Miyadun, Hasanviran, Ataviran, Yenice, Ahurcuk, Obacık, Tümne-i İslamiyye, Ürüşdü (Rüşdü), Yukarı Hayık, Tümne-i Eramine, İlica (İlaç), Örik, Raduh, Ebke.

2) Mezra'alar:

Mahmudağılı, Koruluk, Gökorba, Akpınar, Keçevi, Vankderesi, Viran, Hamuşi, Şeyhekrek, Mehmed Bey arzi.

3) Arazi

Yoncalık

4) Bağ ve bahçeler (Vasgirt köyü sınırında)⁵²b) Binalar (Musakkafat)⁵³

İki Sofa⁵⁴

Tek hamam⁵⁵ (Câmi duvarına bitişik)

Hamam (Bayburd'da Ciğersin mahallesinde)

Hamam (Bayburd'da Şingâh mahallesinde)

Boyahane (kazanı, küpleri ve diğer bütün aletleri ile birlikte)

İki değirmen (Pulur köyü suyu ile dönmektedir)

Aşçı dükkânı (Erzincan'da aşçılar çarşısında)

Tahrir Defterlerine Göre Ferruhsad Bey Evkafı Köy ve Mezraaları Hâsılları⁵⁶

	1516	1530	1581-82	1591
Pulur	1.000	5.000	20.265	7.000
Miyadun	3.000	4.000	1.817	—
Hasanviran	—	—	1.160	—
Ataviran ⁵⁷	—	—	—	—
Yenice	1.000	1.010	1.086	4.000
Ahurcuk	1.000	1.842	1.261	—
Obacık ⁵⁸	—	—	—	—
Tümne-i İslamiyye ⁵⁹	—	—	—	—

⁵¹ Köylerin tamamının vakfedildiği, vakfiyede tek tek belirtilmektedir.

⁵² Bağlar ve bahçeler için vakfiyede, su bol olduğunda haftada üç gece, vasat olduğunda iki gece, az olduğunda haftada bir gece sulanması gibi ilgi çekici bir kayıt bulunmaktadır.

⁵³ Gelir maksadiyle vakfa tahsis edilen binalara genellikle "musakkafat" denilmektedir. Bk. Ömer Hilmi Efendi, *İthâfû'l-ahlâf fi ahkâmî'l-evkaf*, Ankara 1977, s. 14.

⁵⁴ Evlerde oda kapılarının açıldığı boşluğa ve sed ve seki gibi yüksekçe yerlere denilir. Berki, *a.g.e.* s. 49.

⁵⁵ Genellikle erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı bina edilen hamamlara çifte, sadece bir cins için bina edilene tek hamam denilmektedir.

⁵⁶ 1516 tarihli *Tahrir Defteri*, nr. 60. 1530 tarihli nr. 966; 1591-82 tarihli Ankara Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, nr. 537 ve 1591 tarihli nr. 46 defterlerine göredir.

⁵⁷ Hâsılı tesbit edilememiştir.

⁵⁸ Hâsılı tesbit edilememiştir.

⁵⁹ Hâsılı tesbit edilememiştir.

Tümne-i Erâmine	:	7.000	7.650	7.796	—
Ürüşdü	:	3.500	3.900	16.761	—
Yukarı Hayik	:	8.000	8.120	10.431	9.872
Ilıca ⁶⁰	:	1.000	—	2.450	—
Örik ⁶¹	:	—	—	20.020	—
Raduh	:	—	—	5.075	—
Ebke	:	—	—	1.396	—
Hindi ⁶²	:	5.000	6.500	16.100	12.600
Zargidi ⁶³	:	—	—	4.060	—

Mezraalar :

Mahmud-ağılı	:	—	—	90	—
Zivecik	:	—	—	1.500	—
Koruluk	:	—	—	80	—

Vakfiyeye Göre Câmî ve Darü'tta'lim Personeli ve Ücretleri

Personel	Görevi	Yevmî Tahsisat
Hatib	Câmide hitabet vazifesini ifâ; sabah ve ikindi namazlarından sonra iki cüz okumak.	3 dirhem
İmam	Câmide imâmet vazifesini ifâ; günde iki cüz okumak.	3 dirhem
Mu'allim	Dârü'tta'lim'de sıbyan ve eytamı okutmak; günde iki cüz okumak.	2 dirhem
Müezzin (İki kişi)	Cuma'da müştereken, sair zamanlarda nöbetle görev yapmak; ikişer cüz okumak	1.5 dirhem (beherine)
Re'is	Hafızlara ve diğer Kur'ân okuyanlara riyâset etmek	1 dirhem
Hafızlar	Günde otuz cüzü tecvid üzere kıraat etmek	1 dirhem (beherine)
Hoşhan	Yüksek sesle na't ve ayrıca iki cüz okumak	1 dirhem

⁶⁰ Abdaldamı mezra'ası da dahildir⁶¹ Şeyhekreğ mezra'ası da dahildir.⁶² Geçüt, Vank-deresi ve Akpınar mezra'aları da dâhildir.⁶³ Viran, Zargidi ve Hamuşi mezra'aları da dâhildir.

<u>Personel</u>	<u>Görevi</u>	<u>Yevmî Tahsîsat</u>
Duacı	Kur'ân tilâvetinden sonra duâ etmek; iki cüz Kur'ân okumak	1 dirhem
Muhafız	Kur'ân cüzlerini hafızların önlerine getirmek ve korumak	1 dirhem
Kayım	Câmi ve imareti açıp süpürmek; kandilleri yakmak ⁶⁴ .	2 dirhem

İmaretin İdaresi ve Personeli

İmaret için yapılan masraflar, verilecek yemekler, imaret mutfağından kimlerin yararlanacağı, kullanılan alet-edevatın tamirâtı ve yenilenmesi gibi hususlara vakfiye metninde geniş yer verilmiştir.

Günde iki defa yeterli miktarda yemek pişirilip, biri kuşluk vaktinde diğeri de ikinci namazından sonra olmak üzere günde iki kere yemek verilmesi belirtilmekte, ancak Cuma, Ramazan ve kandil gecelerinde özel surette hazırlanan yemeklerin verilmesi şart koşulmaktadır.

İmarete mubayaa olunacak et, pirinç vesair yiyecek maddelerinde yöneticilerin son derece dikkatli ve tutumlu davranmaları, vakfın menfaatlarını korumaları istenmektedir.

İmarette kullanılan kaplar arasında irili ufaklı kazanlar, tepsiler, taslar, sahanlar, kepçe, bakraç, süzgeç vs. sayılmaktadır.

İmaret Personeli ve Ücretleri

<u>Personel</u>	<u>Yevmî Tahsîsat</u>
İmaret Şeyhi	3 dirhem
Aşçı	2 dirhem
Ekmekçi	1.5 dirhem
Kilerci	1.5 dirhem
Anbarcı	1.5 dirhem
Kendüm-kub ⁶⁵	1.5 dirhem
Ferraş	2 dirhem
Nakîb	2 dirhem
Tamirci	1 dirhem
Arabacı	1 dirhem
Oduncu-bulaşıkçı	1 dirhem

⁶⁴ Vakfiyede kandillerin yağı için günde bir dirhem, kandil gecelerinde cami'de yakılacak balmumu (şem'i-ase) için yıllık yüz dirhem tahsis edilmiştir ki, toplamı yaklaşık 460 dirhem yapmaktadır.

⁶⁵ İmaret, hastane gibi müesseselerin muhtac olduğu buğdayları doğup hazırlayan kimsedir. Berki, a.g.e., s.

Vakfın Yönetici Personeli ve Ücretleri

Personel	Görevi	Yevmî Tahsisat
Mütevelli	Tevliyetin babadan oğula intikal etmesi şart koşuyor.	10 dirhem
Nâzır	İsfahanlı Kethüda Kemal b. Gıyaseddin ve evladına şart koşuyor.	5 dirhem
Kâtib	Emniyet ve istikamet sahibi birine şart koşuyor.	3 dirhem

Vakfiyenin sonuç kısmında vakıf yöneticilerinin vakfiyede zikredilen hususları vicâhen ve şifâhen tasdik ettikleri belirtilmektedir. Bu kısımda, vakfiyelerde genellikle görülen İmam-ı A'zam ile İmameyn (Ebu Yusuf ve Muhammed) arasında vakıf konusundaki ihtilâfa yer verilmektedir. Buna göre varisler İmam-ı A'zam re'yine dayanarak vakıfdan dönmek istediklerini bildirmekte, vakıf yöneticileri ise vakfın İmameyn'in ictihadına göre tescil edildiğini, artık dönülemeyeceğini şahidler huzurunda ifade etmektedirler. Böylece vakıf kesinlik kazanmaktadır.

Vakfiye, vakıf aleyhine çalışanların Allah'ın gazabına uğrayacakları, dünya ve ahirette perişan olacaklarını bildiren bedduâ cümleleriyle bitmektedir.

Evâsıt-ı Cemâziyelahir 938 tarihli vakfiyede şahid olarak Yahya Bey, Nasuh Paşa ve Mevlâna Üveys-zâde Mehmed'in isimleri bulunmaktadır.

VAKFIYENİN TERCÜMESİ

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd ü senâ, gök kubbeyi ref ve zemin-i hâkdânı vaz' ve eflâki i'lâ ve mülki temlik buyurup mülkin ve devletin selâmet yollarını meliklerin himâye ve vikâyesi ve ümerânın hüsn-i idâresile küşâde kılan Cenâb-ı Hakk'a mahsûstur. Ve salât u selâm, tebliğ bâbında enbiyânın a'lemi bulunan Efendimiz Hazret-i Muhammed'in ve âlemin mabihin nizamı ve zulmetlerin çerağı bulunan âl-i izâm ve ashâb-ı kirâmının üzerine olsun.

Maksada gelince her akl-ı selim sâhibine zâhir ve dikkatle dinleyene vâzıhtır ki dünya, geçmeğe mahsus bir köprü ve yolculara mahsûs bir konak yeridir. İkâmet ve baka mahalli ve tavattun meskeni değildir belki yolcuların gölgelendiği ve göçebelerin dinlendiği bir yerdir. Buraya iner şuraya geçer ve âkibetinin ne olacağını bilmez. Herkes ömrünün nihâyetine kadar gecelerini ve gündüzlerini gaflet ve gurûr ve iftihâr ile geçirmektedir. Cenâb-ı Peygamberin vakfiyede yazılı kavlı şerîfi insana mev'ıza yönünden kâfidir. Akli olana, geçmişlerinden ve arzın âfetlerinden ve ihvânının dûçar olduğu fecâ'atlerden ve akrânının belâ diyârına intikâlinden ibret almak lâzımdır. Anlar yerin altında çürümüş ve yer yüzündeki evleri boşalmış ve dünya onları mahvedip iyi veya kötü haberleri kalmıştır binâen-aleyh dünyadan ve hilelerinden ve kurduğu duzaklardan hazer etmelidir, bi'l-farz dünyâ uzun müddet devam edip sona ermesinden korkulmasa bile sâlih kimse için ana meyil ve rağbet ve i'timâd lâyük değildir. Çünkü dünyada ihvânından ayrılmak vatanlarından dûr olmak gibi daima dürlü müsîbet ve belâ mukarrardır. Nasıl olmasun ki dünya, geçici bir gölge, ehli ise göçücü bir müsâfirdir. Akli olanlar, rihlet zamanı için zâd u zahire ittihâz eden ve baka makamı için hazırlık tedârik eden ve paçalarını sığayup âhireti için gerçekten çalışan ve dünyasını âhiretin mezra'ası yapan ve ölümünden sonraya mal bırakmağa iltifât etmeyup belki ne mal ve ne de evlâdın fâ'ide ve menfa'at vermediği gün için hazırlanan ve fevz ü necâte nâil olabilmenin en şerefli ve cennetin nimetlerine vâsıl olabilmenin en güzeli sadakalar olduğunu anlayanlardır.

Ayet-i kerîme :

ان الله يجزي المتصدقين *

Hadis-i şerîf :

إذا مات الانسان انقطع عنه عمله الا عن ثلاث علم
ينتفع به وولد صالح يدعو له وصدقة جارية **

* Şüphesiz ki Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır.

** İnsanoğlu öldüğünde amel defteri kapanır, ancak 1. İlminden faydalanılan kimse, 2. Salih evlad yetiştiren baba, 3. Sadaka-i câriye sahibi olan üç zümre müstesnadır.

Hayrât u hasenât ve parlak haseb ve temiz nesebin sâhibi, şark diyârının şerefli emiri bulunan ve berây-ı hac Mekke-i mükerremeye ve oradan Medine-i münevvereye gidip orada Ravza-i mutahhara civârında vefât eden Bayındırlı Korkmaz Bey oğlu Ferruhşad Bey sadaka-i câriye hakkında şeref-vârid olan âyât-ı kerîme ve ahâdis-i şerifenin mazmûnlarını düşününce hayatının ve sıhhat ve aklının kemâlî hâlinde eceli gelmeden zâyî' etdiği amel-leri elde etmek ve kabre girdiğinde nefsi için hazırlık edinmek ve âhireti için tedârikde bulunmağa kemâlile çalışmak ve dünyasında âhireti için azık edinmek ve sadakalarının gölgesinde gölgelenenlerin ve sevâbları sebebiyle cennete girenlerin zümresinde bulunmak mürad etdi.

Binâenaleyh hâl-i hayat ve kemâl-i sıhhatı zamanında sırf Allah rızası için şerefli câmi' ve imâreti binâ etdi ve bunların mesâlihinde bütün akarâtına vâris ve verâseti münhasır bulunan büyük vereselerinin ikrârları mücebi ile mülki bulunan bir takım emlak ve akarât ve arazisini mufassalan beyan edileceği üslûb ve tertîb üzere vakfetti. Çünkü müşârünileyh sağlığında işini tamamladı idi. Velâkin tescil edilmemiş ve vakfiyesi yazılmamış olarak kalmıştı. Şimdi cümle vârisleri kısmen bil-asâle kendileri ve kısmen bil-vekâle vekilleri meclis-i şer'î şerîfe geldiler. Bunlar, merhûm Ferruhşad Bey'in oğulları Yakub ve Yusuf ve Mehmed ve Ali beyler; ayrıca vâkıf Ferruhşad Bey'in kerîmesi Bekesi Hâtun tarafından vekili bulunan ve vekâleti Mehmed oğlu Şah Ali ve Kulu oğlu Ali nâm kimselerin şahâdetleriyle sâbit olan ve bil-vekâle hâzır bulunan Bayındırlı Hüseyin oğlu Murad Bey; mezbûr Ferruhşad Bey'in diğerkerîmesi Hadice Hâtun tarafından vekili bulunan ve vekâleti Hâbil oğlu Kabil ve İvaz oğlu Pirî şahâdetleriyle sâbit olan ve bil-vekâle hâzır bulunan diğerdamat Emir Timur oğlu nâmiyle müştehir Mahmud bey oğlu şürefâdan Uluğ Bey; yine Ferruhşad Bey'in kerimesi Fatma tarafından vekili bulunan ve vekâleti Maksud oğlu Kılıç ve biraderi Maksud oğlu Mikâil şehâdetleriyle sâbit olan ve bil-vekâle hâzır bulunan Mahmud oğlu Lala Şahkulu; kezâ Ferruhşad Bey'in nikâhlı karısı Abdülhay kızı Şeker Hâtun tarafından vekili bulunan ve vekâleti Mahmud oğlu Şahkulu ve Hür Abdullah oğlu Tûbâ şehâdetleriyle sâbit olan ve bil-vekâle hâzır bulunan Ütâdüddin oğlu Hacı Emîr Ali; kendi tarafından asâleten ve hemşiresi Sultan Ağa binti Ferruhşad ile vâlidesi Bayındırlı Yusuf Celil kızı ve Ferruhşad Bey'in zevcesi Ziyad Hâtun taraflarından vekili bulunan ve vekâleti mezbûr Maksud oğulları Kılıç ve Mikâil şehâdetleriyle sâbit olan ve bil-asâle ve bil-vekâle hâzır bulunan merhûm vâkıfın oğlu Yusuf Bey'den ibârettir.

Bunlar, merhûm Ferruhşad Bey'in verâseti kendilerine münhasır bulunduğu ve büyük verese bulduklarından ikrârları şer'an câ'iz ve aslen ve fer'an cümle teberruları nâfiz bulunduğu hâlde aşağıdaki ikrâr ve itirafda bulundular. Şöyle ki; kendilerinin ve müvekkillerinin mürisi merhûm Ferruhşad Bey hâl-i hayat ve kemâl-i sıhhatında Bayburd kazâsının Pulur karyesinde güzel bir câmi' ve bu câmiye bitişik sağlam bir imâret ve câmi'in karşısına yetim çocuklara Kur'ân ta'lîmi için gayet güzel bir Dârü't-ta'lîm binâ etdi idi. Üzeri kurşunla örtülü büyük bir kubbesi olan câmi'ini Babası Korkmaz Bey'in mezarı arazisinde bina etdi. Ayrıca câmi'in önüne mermer direkler üzerine üç kubbeli bir gölgelik yaptırdı. Câmi', Dârü't-ta'lîm ve imâretin etrâfi duvarla çevrilidir. İmâret, misâfirlerin inmelerine mahsûs tabhâne nâmiyle bir takım hücreleri ve un koyacak mahalli ve berâber furunhâneyi ve bir matbah ve bir kileri ve müsâfirlerin hayvanlarına mahsûs bir ahuru hâvidir. Bunların cümlesi vâkıfın ismini taşıdığı için meşhûr olduğundan hudûtlarının belirlenmesine ihtiyâç yoktur. Müşârün-ileyh vâkıf, zikrolunan mübârek binâları ve mezbûr müsakkafâtı bilcümle hudût ve hukûk ve tevâbi' ve levâhıkı ve kâffe-i merâsim ve merâfik ve terâkî ile birlikte vakfetti ve mezbûr büyük kubbeyi hâl-i sıhhatında beş vakıta farz olan namazlar ve Cuma

ve Bayram namazları edâ olunmak için bir mescit ve ma'bed olmak üzere vakfetti ve içinde namazların kılınmasına izin verdi idi.

Dârü't-ta'lîm ve kubbeden ma'adâsı imâret ve zâviye olacak ve mezbûr dâr ise yetim çocuklara ta'lîm-i Kur'ân için dâr-ı ta'lîm olacak idi. Müşârün-ileyh zikrolunan hayrâtın cümlesinin mesâlih ve levâzımına tasarrufât-ı şer'iyyesinin ve teberrû'ât-ı cem'iyyesinin sahîh ve mu'teber bulunduğu hâlette, niyyet-i hâlisâ ve taviyyet-i sâdika ile bir çok şeyleri vakfetti. Onlardan birisi, evsâf-ı kemâlât ve mehâsini ha'iz ve nezâfeti ile cihâna şebîh bir câmi'-i şerîf ve bu câmi'e mülâsık binâsı kavî, erkânı yüce bir imâret ve yetim çocuklara Kur'ân ta'lîmi için bir Dârü't-ta'lîm binâ eyledi ki, bunların evsâfını kalemler tahrîr ve lisânlar beyândan âcizdir. Gûya bunlar dünyada bakî bir cennet ve bâni ve vâkîfını her dürlü musibetlerden himâye eden bir siperdir. Orada babası Korkmaz Bey'in mezârı üzerine bir kârgir bina yaptı. Bu kârgir bina câmi'-i şerîfin mermer direkler üzerinde üç kubbeli gölgeliklerin önünde kurşun ile örtülü büyük bir kubbeyi ve dört duvarlı bir muhavvatayı hâvidir ve bu muhavvata câmi'in dört tarafını ve mezkûr câmi'in karşısında tahtânî bir odayı ve gölgeliği müştemil Dârü't-ta'lîmi ve mezkûr imâreti ihâta etmektedir. Bu imâret Tabhâne nâmiyle misâfirlerin ikâmetine mahsûs bir takım hücreleri ve un koymağa mahsûs odayı ve anbar ile birlikte furunhâneyi ve bir matbahı ve bir kileri ve misâfirlerin hayvanlarına mahsûs ahuru ve babasının mezkûr Dârü't-ta'lîm yanında vâkı' türbesini muhtevîdir. Bunların cümlesi bölgede vâkıfdan dolayı meşhûr olduklarından sınırlarının belirtilmesine ihtiyâc duyulmamaktadır. Bundan sonra vakfı yapan ve binâ eden vâkîf, mufassalen yazılı olan ebniye-i şerîfe ve musakkafât-ı mürettebesinin cümlesini bütün hudûdu, hukûku, tevâbi' u levâhıkı ve kâffe-i merâsimi, merâfik u tarâiki ile vakfetti. Şu şart ile ki, mezkûr kubbe mezbûr gölgeliği ile birlikte evkât-ı hamsede farz namazların mu'tâd vechile edâsına mahsûs mescid-i şerîf ve ma'bed-i latîf Cuma ve Bayram namazları ikâme için câmi'-i münîf kıldı. Mûma-ileyh vâkîf, hâl-i sıhhatında mülkünden ayırıp yolunu ta'yîn ve içinde namazlar edâ olunması için izin ve icâzet vermiştir. Dârü't-ta'lîm'den mâ'adâsını, ya'ni imâret ve zâviyeyi, yolcu ve misâfirlerin istirahatına ve mezkûr Dârü't-ta'lîmi eytâm ve sibyanın Kur'ân ta'allümüne mahsûs olacaktır. Çünkü Kur'ân ta'lîmine mu'avenet etmek, mükâfât ve mucâzât günü olan kıyâmetde, Cehennem'in şiddetlerinden halâs olmağa insan için en kuvvetli yardımcısıdır. Vâkîf, bilcümle hayrâtının mesâlihi için ihlâs esâsına müstenid olarak kendisinin tasarrufât-ı şer'iyye ve emsâli teberruât-ı sem'iyyesi sahîh ve câ'iz olduğu bir sırada evkâf-ı kesire (ve) mevkûfât-ı azîze vakfetmişti.

Mevkûfâtından biri, mezbûr Pulur karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı Ataviran ve Yenice karyelerinin sınırı ile; garbı Keşişlik mezra'ası ile; kiblesi Meyadun karyesinin sınırı ile; şimâli (ise) Gelinpertek karyesinin sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi Meyadun karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı Hasanvuran karyesinin sınırı ile; garbı Zivecik karyesinin sınırı ile; kiblesi Ağgi karyesinin sınırı ile ve mezbûr Pulur karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi Hasanvuran karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı mezbûr Ataviran karyesinin sınırı ile; garbı mezbûr Meyadun karyesinin sınırı ile; kiblesi Alakilise karyesinin sınırı ile ve şimâli mezkûr Pulur karyesinin sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi kendisine mülâsık olan Mahmudağlı mezra'asıyla berâber müte'addid def'a adı geçen Ataviran karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı Hoşgeldi kışlağı ile; garbı mezbûr Hasanvuran karyesinin sınırı ile; kiblesi Lori karyesinin sınırı ile (ve) şimâli Yenice karyesinin sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi kendisine mülâsık Koruluk mezra'asıyla berâber Yenice karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı Eymür (=Emir) karyesi sınırı ile; garbı mezbûr Pulur karyesi sınırı ile; kiblesi mezkûr Vartan karyesi sınır ile (ve) şimâli Hıgıni karyesinin sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi

Ahırcuk karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı mezbûr Hıgı karyesi sınırı ile, garbı mezbûr Gelinpertek karyesinin sınırı ile; kıblesi mezbûr Vartan karyesinin sınırı ile ve şimâli Bizgili karyesinin sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi mezbûr karyeler yanında Gökşorba nâmiyle ma'rûf mezra'anın tamamıdır. Bu mezra'anın garbı mezbûr Gelinpertek karyesi sınırı ile; kıblesi mezbûr Pulur karyesi sınırı ile; şimâli Hozbirik karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi mezbûr karyeler civârında kâ'in Obacık adlı karyenin tamamıdır. Bu karyenin şarkı mezbûr Meyadun karyesi sınırı ile; garbı Kütüdü karyesi sınırı ile; kıblesi Ya'kubabdall karyesi sınırı ile ve şimâli mezkûr Gelinpertek karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi yine mezbûr karyelerin yanında Tûmne-i İslâmiyye köyünün tamamıdır. Bu karyenin şarkı Sibtoros karyesi sınırı ile; garbı Hardişi karyesi sınırı ile; kıblesi Anbahsa (=Yanbahsa) karyesi sınırı ile ve şimâli Sinor karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi yine mezbûr karyeler civârında Ürüdü (=Rüşdü) karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı; mezkûr Sibtoros karyesi sınırı ile; garbı mezbûr Hardişi karyesi sınırı ile; kıblesi mezbûr Pulur karyesi sınırı ile ve şimâli Cencige karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi mezbûr karyeler kurbünde kâ'in Akpınar ve Keçevi ve Vankderesi mezra'aları ile birlikte Hindi karyesinin tamamıdır. Mezkûr mezra'alarda birlikte bu karyenin şarkı Viran karyesi sınırı ile; garbı mezbûr Pülürek karyesi sınırı ile; kıblesi Gerdehrek karyesi sınırı ile; şimâli mezbûr Sibtoros karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi yine mezbûr karyeler yanında Yukarı Hayık karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı Otlukbeli nâmiyle ma'rûf dağ ile; garbı tekye-i Çamur karyesi sınırı ile; kıblesi Şınşuga karyesi sınırı ile ve şimâli Ağgi karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi yine mezkûr karyeler civârında vâki' Tûmne nâmındaki Tûmne-i Erâmine karyesinin tamamıdır. Bu karyenin şarkı yanındaki büyük akar nehir ile garbı Pinçirge karyesi sınırı ile; kıblesi Bayburd beldesi sınırı ile ve şimâli harta karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi Viran ve Hamuşî mezra'aları ile birlikte Zargidi karyesinin tamamıdır. Mezbûr mezra'alarla birlikte bu karyenin şarkı Vank karyesi sınırı ile; garbı Hart karyesi sınırı ile; kıblesi Aşuri karyesi sınırı ile ve şimâli Bancar adlı dağ ile mahdûtdur. Biri dahi vâkıfın binâ eylediği mezkûr imâretin civârında vâki' ve mezbûr imâret harîm cânibinden muttasıl ve aralarında umûmî yol geçen iki sofanın tamamıdır. İmâretin evkâfindan ve tevâbi'inden bulunmalarına ve mahallindeki şöhretine mebnî tahdîden müstağnilerdir. Biri dahi vâkıfın mezkûr câmi' ve divârına mülâsik olarak binâ eylediği tek hamâmın tamamı olup, tevâbi' ve levâzımı ile vakf etmiş olup, şöhretine mebnî tahdîden müstağnidir. Yine mezkûr hamâmın karşısında kâ'in yukarıda zikr edilen şeylerin ba'zısına muttasıl olan büyük boya kazanı ve küpleri ve sa'ir âlâtı ile birlikte o boyahânenin tamamı olup, şöhretine mebnî tahdîden müstağnidir. Biri dahi mezbûr Pulur karyesinde ve karye ahâlisi arasında vâkıfa nisbeti meşhûr olduğundan dolayı tahdîden müstağni, birbirine yakın ayrı ayrı iki mahalde vâki' ve mezkûr Pulur karyesinin suyu ile dönen iki değirmenin tamamıdır. Biri dahi nefsi Bayburd beldesinin şark cânibindeki Çoruh nehri kenârındaki köprünün kurbünde ve Ciğersin mahallesinde vâki' diğer bir hamâmın tamamıdır. Biri de yine mezbûr belde mahallelerinden Şingâh mahallesinde kâ'in hamâmın tamamıdır. İş bu iki hamâm vâkıfa nisbetleri ve şöhretleri dolayısıyla tahdîden müstağnilerdir. Biri dahi mahallindeki şöhretine mebnî tahdîden müstağni Yoncalık ta'bir olunan hâlî arâzinin tamamıdır. Biri dahi Bayburd tevâbi'inden Anbahsa karyesinde kâ'in vâkıfa intisâbı dolayısıyla tahdîden müstağni ve Lori karyesinden gelip akan Anbahsa suyu ile dönen değirmenin tamamıdır. Biri dahi Bayburd livâsına tâbi' Kelkit kazâsında vâki' şarkı Yazığil karyesi sınırı ile; garbı oradaki dağ ile, kıblesi Yassıçemen adıyla anılan arâzi ile ve şimali Şâyesaz nâmiyle mârûf arz ile mahdûd İlaç (Ilca) adıyla anılan karyenin tamamıdır. Biri dahi Kemah livâsına tâbi' Erzincan kazâsında kâ'in Şeyhekre mezra'ası nâmiyle ma'rûf mezra'a ile birlikte Örik adıyla anılan kar-

yenin tamamıdır. Bu mezra'a ile birlikte Örik karyesinin şarkı Ekrek karyesi sınırı ile, garbı Dânişmendli karyesi sınırı ile, kıblesi Akdağ karyesi sınırı ile ve şimâli Basketil karyesi sınırı ile mahdûtdur. Biri dahi mezkûr Erzincan kazâsında vâkı' şarkı Cimin karyesi sınırı, garbı Akpınar karyesi sınırı, kıblesi Süleymanlı karyesi sınırı ve şimâli Kertah karyesi sınırı ile mahdûd Raduh karyesinin tamamıdır. Biri dahi mezkûr Erzincan kazâsında vâkı' şarkı Sarıkaya nâmiyle ma'rûf yazlık, garbı Pürçitak karyesi sınırı, kıblesi Kabaardıç adlı dağ, şimâli Deve-korusu nâmiyle meşhûr diğer sayfiye ile Ebke karyesinin tamamıdır. Biri dahi nefsi-i Erzincan'da kâ'in Mehmed Bey arzı nâmiyle ma'rûf mezra'anın tamamıdır. Bu mezra'anın haftada bir def'a akşamdan sabaha kadar Vasgird suyundan hakkı vardır. Bu mezra'a müteferrik ve müte'adid otuz iki parçadan mürekkebirdir. Sıfat-ı vâhîde ile ta'rîf ve tavsîfi güç ve her parçasının vâkıfa intisâbı mahallindeki ahâli ve komşuları arasında meşhûr olduğundan tahdîdden müstağnidir. Biri dahi yine nefsi-i Erzincan'da Aşçılar Çarşısı'nda kâ'ih şöhretine binâ'en tahdîdden müstağni aşçı dükkânının tamamıdır. Biri dahi mahrûse-i Erzincan beldesi hâricinde Güney nâm ma'rûf mahal cânibinde oradaki Vasgird karyesi hudûdunda kâ'in birbirine muttasıl bağ ve bahçelerin tamamıdır. Bunların mezbûr karyenin suyundan, su çok olduğu zaman haftada üç gece; su orta mikdârda olduğu zaman haftada iki gece ve su az olduğu zaman haftada bir gece sulama hakları vardır.

Mezkûr vâkıf zikrolunan mevkûfâtın kâffesini, cümle hudûd ve hukûk ve asâleten ve luhûkan kendisine tâbi' olan kâffe merâsim ve merâfik ve mesâlik ve tarâik ve dağ yolları, tepeleri ve dereleri, dağları ve bahçeleri ve nehirleri ve meşelikleri ve ağaçları, bahçe ve mer'aları, bağları ve mezra'aları, ma'mûr ve gayr-i ma'mûr yerleri, meyveli ve meyvesiz ağaçları, otlukları ve baltalıkları, koyun, sığır ve sâ'ir mevâşinin otladığı ve gezdiği ve yayıldığı yerler, ihtiyar ve gençlere mahsûs mesireler, su akan cedveller ve kuyular ve binâlar, mermer vesâ'ir taşlar ve bilcümle evler ve odalar, at ve sığır hayvanlarına mahsûs yerler ve diğer menkûl emvâl ve akârât ve sâ'ir muzâfât ve mensûbât dâhil ve hâric hakları ve anılan ve anılmayan, tesmiye olunan ve olunmayan her ne varsa cümlesini kendi mülkünden ifrâz ve ihrâc edip bu bâbda kendi makâmına ikâme eylediği akran ve emsali arasında mümtâz kahyâsı Gıyâsüddin oğlu Kemal'e teslim, o da cümlesini ondan tesellüm edüp vakfiyyet üzere tasarruf eyledi ve bu teslim ve tesellüm keyfiyyeti sahîh ve şer'î oldu.

Mezkûr vâkıf zikrolunan evkâfın iyi bir şekilde istiğfâl edilmesini ve gelirinin mütevellî eliyle zabt ve hıfz edilmesini şart kıldı. Şu vech üzere ki, âdet-i câriye ve şer'-i şerîf ve kânûn-ı sultânî ve defter-i cedîd-i hâkânî muktezâsı, mezbûr karyelerin a'sâr-ı şer'iyye ve rusûm-ı sâ'ireleri alınacaktır. Lâkin mezbûr Pulur karyesinin mezkûr nehir tarafından mezkûr imâret cihetinde vâkı' ve şimdi müslümanların elinde bulunan arâzisinden hiç bir şey alınmayacaktır. Mezkûr nehrin iki tarafında imâret cihetinde vâkı' arâziden alınmayacak değil binâ'en-aleyh alınacaktır. Böyle olunca, ancak mezkûr imâret cânibindeki arâziden orada mâlikâne ta'bir olunan öşr-i şer'î alınsın ve bu arâziden o diyârda divânî ta'bir edilen diğer hisse alınmasın. Nitekim o diyârda ma'rûf âdet de böyledir. Ve yine resm-i çift nâmiyle müsemmâ resim dahi alınmasın. Nitekim o diyârdaki âdet de böyledir. Vâkıf sağlığında Kur'ân-ı azîm ve Furkân-ı kerîm cüz'lerinden otuz cüz Allah rızâsı için vakfedip, câmiye koyduğu eczâ-i şerifeden, mezkûr câm'ide toplu olarak sabah namazından sonra onbeş cüz' ve ikindi namazından sonra onbeş cüz ki, yevmiye otuz cüz'ü bakarak ve yüzünden tecvîd üzere okuyan hâfızlardan herbirine cüz' başına vakf mahsûlâtından yevmiye birer dirhem ve eczây-ı şerifeyi hergün iki defa okuyan hâfızların önlerine getirip okunduktan sonra toplayup mahâfaza eden kimseye, kezâlik yevmiye bir dirhem ta'yîn eyledi. Mezkûr câmî-i şerîfde hitâbet vazîfesini ifâ eden ve sabah ve ikindi namazlarından sonra birer

cüz'den iki cüz'-i şerîf okuyan âlim ve mütediyyin hatîbe üç dirhem ve kezâ mezkûr câmi'-de imâmet vazîfesini îfâ eden ve hatîb gibi iki cüz' okuyan imama üç dirhem ve Dârü't-ta'lîmde (mektepe) sıbyân-ı müslimîni ve eytâm-ı mü'minîni ta'lîm eden mu'allime diğerleri gibi iki cüz' okumak şartıyla iki dirhem ve mezkûr câmi'de nöbetle vazîfe gören ve Cum'a günleri mahfilde birleşen iki mü'ezzinden her birine ikişer cüz kırâ'at etmek şartıyla birer buçuk dirhem ve kezâ evkat-ı mezkûrede iki cüz' okumak şartıyla hâfızlara ve kâri'lere re'is olan kimseye bir dirhem ta'yîn edip, Cum'a günleri hâfız ve kâri'lerin hepsi camî mahfilinde toplanarak sabah namazından sonra okunacak cüz'leri mezkûr vakıtta okumayup diğer câmi'lerde olduğu üzere mahfilde müctemî'an okumalarını şart eyledi ve câmi' mahfilinde tilâvetden sonra ve mu'arrifin du'asından evvel diğer câmi'lerde olduğu gibi yüksek ses ile na't okuyan ve hoşhân ta'bîr olunan kimseye kezâlık iki cüz' şartıyla bir dirhem ve mahfilde ma'rûf olan tilâvet ve medihten sonra du'â eden kimseye kezâlık iki cüz' okumak şartıyla bir dirhem ve câmi' ve imâreti süpürüp temizleyen ve açup kapama zamanlarında câmi'i açup kapayan ve câmi'in kandillerini yakan kayyıma iki dirhem ve bu kandillerin yağına bir dirhem ve leyâli-i şerîfede câmi'de yakılmak üzere şem'-i asel için senevî yüz dirhem ta'yîn ve tahsîs eyledi.

Arasat'da kalmaktan korkan vâkîf, işbu imârete gelen müsâfirler ile sâ'ir komşu ve hademe için yevmiye iki defa kifâyet mikdârı yemek pişirilmesinin, bunun biri sabahleyin kuşluk zamanında, diğeri müsâfir ve sâ'ir halkın toplandığı bir vakıt olan ikindiden sonra, akşama yakın bir zamanda pişirilmesini ve Cum'a geceleri müstesnâ olmak üzere bütün zaman ve senelerin mezkûr her iki vaktinde buğday çorbası pişirilmesini, ancak Cum'a gecesi buğday çorbası pişirilmeyüp Cum'a gecesine girmek zamanına yaklaşan her ikindi vaktinden sonra zerde adı verilen tatlı ta'âm ile dâne piriñç ta'bîr olunan beyaz piriñç, ya'ni pilâv pişirilmesini ve her Cum'a gününün sabahı buğday çorbası üzerine fazla olarak yine mezbûr dâne piriñç denilen beyaz piriñç ta'âm peşirilmesini ve kezâ mezbûr iki yemekden, yâni pilâv ve zerdenin Regâ'ib, Berât ve sâ'ir mübârek gecelerde pişirilerek buğday çorbasıyla birlikde olmasını ve buğday çorbasının bu gecelerde dahi terk edilmemesini ve mübârek Ramazan gecelerinde mezkûr çorbaya ilâveten piriñç pilâvı veyâhut kabuğu soyulmuş buğdaydan yapılan keşkek aşî münâvebeten tabholunarak sahurun sonuna kadar bu şekilde yapılmasını şart eylemişdi.

Vâkîf-ı mûmâ-ileyh işbu evkâfın mahsûlât ve vâridâtı mazbatasından mütevellî eliyle sabahleyin on dirhem ve akşamlayın on dirhem ki, cem'an et masrafına yevmiye yirmi dirhem ta'yîn eyledi ve kezâ somar ta'bîr olunan ölçek ile iki kile ekmeçlik buğday ta'yîn edip bunun bir kilesinin sabah ekmeğine diğeri bir kilesini akşam ekmeği ununa tahsîs kezâ yarısı sabaha, diğeri yarısı akşama mahsûs olmak üzere yevmiye bir kile çorbalık buğday ta'yîn eyledi. Mübârek günler ile gecelerinde pişecek pilâv ve zerde için her seferinde on iki kıyye beyaz piriñç ile altı okka sarı piriñç ve mezbûr iki yemeğin her defasında dört okka sâde yağ ta'yîn eyledi. Ancak zerde olmadığı zaman yalnız pilâvlık yağ dahi bu nisbet üzere hesap edilir ve keza zerde için her defasında beş okka ravak bal ta'yîn etdi. Ramazan-ı şerîf gecelerinden ma'âdâ zamanlarda her defa pişecek et masrafına onar dirhem tahsîs edip ancak Ramazan-ı şerîfede bir defa pişirilerek yirmi dirhemlik etin yarısı buğday çorbasına ve diğeri yarısı ilâveten pişirilecek olan yemeğe karıştırılması meşrûtdur. Bu vakfiyede zikrolunan okkadan maksad dörtyüz dirhem mikdârı şer'î okkadır. Kezâ Ramazan ve Kurban bayramlarında birer karasığır alınarak yarısı ile keşkek ve diğeri yarısı ile ekşi aş pişirilerek üçüncü bir yemek olmak üzere safranlı zerde için dahi altı okka piriñç ve bir okka yağ ve beş okka bal alınmasını şart eyledi.

Bütün yemeklerin güzel olması için telef ve isrâfdan ihtirâz etmek sûretiyle bittecrûbe kâfi miktârda bazı lâzım şeylerin alınması ve ezcümle pişecek zerde için senevî iki yüz dirhem, yemeklerin tuzu için yevmiye bir dirhem ve imârete gelip yatan müsâfirlerin hayvanları için her hayvan başına somar denilen kilenin sekizde bir miktârı arpa verilmesini, müsâfirlerden kim olursa olsun hiç bir müsâfirin imârete konmaktan menedilmemesini şart edip, imâret şeyhine üç dirhem, aşçıya iki dirhem, ekmekçiye bir buçuk dirhem ve kilerciye kezâ bir buçuk dirhem ve orada ölçekcilik eden anbarcıya bir buçuk dirhem, buğday dövüp ayıklayan kimseye yine bir buçuk dirhem ve kilarhârca yine iki dirhem, ferraşa kezâlik iki dirhem, nakîbe bir dirhem, tâmirciye bir dirhem, imârete araba ile odun getiren arabacıya bir dirhem, mezkûr imâretin varidâtından refref (kanat) ve kağrı denilen arabaya hîn-i hâcetde ona lâzım olan iki öküzle birlikte ihtiyaç messedikçe alınıp, bunların kâffesi mezkûr arabacıya teslim edilecek ve bunların hıfz u zabtı ve öküzlere bakmak hizmeti ve sâire bu arabacıya âid olacaktır. Öküzlere yapılacak masraf ile termîm ve tecdîd harcları bundan hâricdir. Çünkü burlar dâ'ima vakfın mahsûlâtından verilecektir. Vâkıf, imâretin kap kakaklarını yıkamak ve temizlemek şartıyla odun yaran kimseye bir dirhem, imâretin ihtiyacı için vakfedip matbahdaki kilere koyduğu ve muhâfazasını kilerciye ve nezâretini de aşçıya şart eylediği kapların tecdîd ve kalaylanması câmi' ve imâret hücrelerinin hasırına yevmiye iki dirhem tahsis eyledi.

İmâretdeki eşya, üç adet büyük bakır kazan, bir adet harana denilen küçük bakır kazan, yirmi adet bakır sahan, yirmi adet bakır tepsi, yirmi dört adet tas, on iki adet bakır sini, her hücrede iki sini, iki adet bakır tava, matbahta kullanılmak üzere beş adet bakraç, iki adet kepeç, iki adet süzgeç ve her hücreye birerden altı adet bakır çerağdan ibarettir. Vâkıf, hücrelerin her birinde yanmak üzere mezkûr çerağların yağı için yarım dirhem tahsis etti; şu şart ile ki, bu yarım dirhem kâfi gelmezse noksanı ikmâl edilecektir. Câmi'in çerağ ve kandil yağlarına da tahsîsât yaptı.

Vâkıf, vakfına mütevellî olan kimseye yevmiye on dirhem ta'yîn etdi; şu şart ile ki mezbûr tevliyet oğullarının, sonra oğulları oğullarının ashabına, sonra her mertebe ve bir batında hizmet-i tevliyeti îfâye sâlih ve kâdir bulundukca, batnen ba'de-batnin ve neslen ba'de-neslin oğulları oğullarının erşedine ve eger tevliyeti îfâye kâdir bulunmazsa, o mertebe ve batında isterse inas olsun mevcûdun aslahına şart kıldı, oğulların cümlesi münkarız olursa, mezbûr tevliyet hizmetini îfâye kâdir ve ehil ve emin ve sâlih olan kimseye şart kıldı. Bunu hâkim ihtiyâr edecektir. Bu takdirde zikrolunan evsâf ile mevsûf mütevellî ekâribin sulehâsından sonra ecânibin ümenâsından olacaktır.

Bu vakfa nâzır olan herhangi kimseye yevmî beş dirhem ta'yîn etdi; şu şart ile ki mezbûr nezâret vâkıfın hayatında tevliyet ünvanıyla zikri gecen İsfahanlı Kethudâ Kemal ibni Giyâsüddin'e kayd-hayat şartıyla â'id olacak, sonra anın oğullarının aslahına, sonra inkırazlarına kadar oğulları oğullarının aslahına sonra vakfın hâkiminin tensîb edeceği kimseye â'id olacaktır.

Umûm evkâfın kâtibine yevmiye üç dirhem ve emânet ve istikâmetle vakfın mahsûlâtını cibâyet ederek hiyânetden ihtirâz eden iki câbiden her birine yevmiye ikişer dirhem ta'yîn eyledi.

Sonra imâretde pişecek yemeklerden, evvelâ toplanan müsâfirlere yetecek miktâr tevzî olunmasını ve hademe ve mürtezika bir şey almayup ancak müsâfirlerden artandan almalarını ve müsâfirlerden sonra imâret için ve şart kılınan ekmeklerden her biri seksen dirhem-

lik ikişer ekmek ile beraber imâretin kepçesiyle birer kepçe yemek verilmesini ve bunlardan sonra komşu fukarâsına ve sâ'ir muhtaçlara verilmesini şart eyledi. Kezâlik mezbûr vakfın mürtezikalarından erbâb-ı cihâtın cihetlerinin ve ashâb-ı vezâ'ifin muayyenâtının her sene iki kerre (yani bir kısmının senenin herhangi bir zamanında) ve diğerk kısmının sonunda verilmesini şart kıldı.

Mezkûr mescidin ta'mîr ve termîmi, yine vakfın hâsîlâtından olacak ve kâffe-i mevkûfâtın rakabesinin ta'yînâtı yevmiye on dirhem olacaktır. Vâkîf, mezkûr mikdârın ihtiyaç zamanında sarf olunmasını ve ihtiyâç olmadığında mütevellî elinde hıfzedilmesini ve ihtiyâç zuhûrunda daha büyük masrafa dûçâr olmamak için hemen ta'mîre musâra'at edilmesini ve ta'mîr işleri ikmâl ve vakfiyede adı geçen ashâb-ı vezâifin muayyenâtı verilip ve yemekler dahi vech-i mastûr üzre ve şart-ı vâkîf dâiresinde noksanı itmâm ve ikmâl olunduktan sonra vakfın ziyâde ve fazlasını mütevellîye şart eyledi. Mütevellî bu şarta riâyet ederek işbaşında bulunanların hesapları görölüp ashâb-ı vezâifin ta'yîn olundukları vazîfelerinde dikkat ve ihtimâm üzre olmalarını ve vazîfelerinde tenbellik eden kimselere evvelâ nasîhat ve sâniyen tehdît ve sâlisen azl edilmelerini ve ashâb-ı vezâifden biri ehliyetsiz olarak ta'yîn olunmuş ise fazla müstahik olup bunun hakkında şefâat ve recânın kabul edilmemesini ve vakfın zevâid ve mahsûlâtını cemi' zamanda meşrûtun-lehinin gayrîye sarf husûsunda ihtimâmlı bulunmasını, yâni sarf edilmemesini şart kıldı.

Erbâb-ı vezâifin vazîfedâr oldukları mahallerde sâkin olmaları, imâretin ihyâsına sebep olduğu cihetle, evkâf-ı mezbûre cihetlerine mutasarrıf olan kimselerin mütevellî, nâzır, Bayburd mescidinin imam ve müezzini hâriç olmak üzere câmi' ve imâretin bulunduğu karyede (Pulur karyesinde) sâkin olmalarını şart edip, imâretin bulunduğu mahal hâricinde ika met etmenin müstakillen azle sebep olacağını beyân eyledi.

Mütevellîden sâdır olan bilcümle tasarrufât işbu evrâkın nezâretini şart eylediği nâzırın ma'lûmât ve müsâade ve kabûlüne menût olup aralarında ihtilaf bulunmasını ve bu vakfiyenin satırları arasında zikrolunan dirhemden maksad, gümüş ve yeni darb olunmuş ve zamanda râyic Osmanlı dirhemleri olmasını şart kıldı.

Zikr olunan vereseler bâlâdaki ikrâr ve i'tirâflarını sahîh ve şer'î olarak ikrâr ve i'tirâf etdiler ve zikr olunan mütevellî ve nâzır anları vicâhen ve şifâhen tasdik etdiler. Bundan sonra zikr olunan vereseler mezkûr üslûb üzre ikrâr ve mastûr tertib üzre i'tirâf ve mezbûr evkâfın vakfiyetini ve şerâit-i mezkûresinin lüzûmunu kabul ettiler.

Evvelâ kabûl ve sâniyen zîrdeki husûsâtı beyân ederek mülküne reddine kıyâm etdiler. Şöyle ki zikrolunan evkâfın mûrisleri müteveffây-ı müşârun-ileyhin rûhi için elleriyle hayrâta sarfını murâd etdiler. Bu maksadlarında cenâb-ı Peygamberin vakfiyede yazılı hadîs-i şerîfine istinâd ve ikrârlarından rücû' etdiler ve İmâm-ı A'zam'ın mezhebi üzre adem-i lüzum ile ve mülkiyetde adem-i hurûci ile temessük edüp irs olarak kalmasını istediler ve vicâhen ve şifâhen tasdik eden mütevellî ve nâzır, mezkûr vereseye İmâmeynin kavli üzre vakfın lüzûmu ile ihticâc ederek imtinâ ile mukâbele etdiler. Binâen-aleyh mücâdele ve münâza'a-ya girişip bâlâ-yı vakfiyeyi tevki' eden hâkimin huzûrunda mürâfa'a ve muhâkeme oldular.

Buna binâen, müşârun-ileyh, anları ikrâr ve i'tirâflarıyla mu'âheze ederek ve vâkîf cânibinden evlâ ve ahsen görerek zikr olunan evkâfın sıhhat ve lüzûmu ile ve e'imme-i müctehidînden tecvîz edenin kavli üzre husûs ve umûmunda şerâ'itinin sübûtiyle sahîh ve muhkem ve sarîh ve mübrem olarak ve bu bâbda cereyân eden hilâfiyeti bilerek hüküm ve mu'teber ve marzî' bir şekilde tescil etdi. Binâen-aleyh mezkûr vâkîf lâzım ve müseccel

müttefakun-aleyh ve yerler ve gökler ve bütün kâinat devam etdikce muhalled bir vâkıf oldu.

Binâen-aleyh Allah'a ve Resûlüne ve ahîret gününe îman eden her hangi bir kimseye bu vakfı nâkız ve ibtal helâl değildir. Kim ki nakzına çalışırsa Cenâb-ı Hakk anın hiçbir ibâdetini kabul etmesin ve anı ameli yüzünden helâk olanların zümresine ilhak ve Cehennem'in en aşağı yerlerinde kalmağa müstahık kılsun. Kim ki tebdil ederse günahı ana râci'dir. Cenâb-ı Hakk semî' ve alîmdir. Allah'dan korkan bir mü'min Rabbül-âlemîn vakfiyede yazılı kavli şerîfini işitdikten sonra bu vakfın tebdil ve tağyîrine nasıl cür'et edilebilir. Vâkıfın ecri erhamürrahimîn olan Cenâb-ı Hakk'a râci'dir. Bu hâdisenin başdan âhîrine kadar cereyân ve tahrîri dokuz yüz otuz sekiz senesi Cemâziyelâhîrinin evâsıtında vâkıf oldu.

Sene seman ve selâsîn ve tis'a-mie min hicret-i min "lâ-nebiyye ba'deh" sallallahu te'âlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellem teslîmen kesîra

Şuhûdun bi-mafih Yahya Bey: reîs

Nasuh Paşa: el-muhzır

Ve şuhûdü'l-vekâle ve muharriri'l-hurûf Muhammed Puser-i Mevlânâ Üveys

Ek-I

Bu Nâme-yi Sultan Selim Han Hazretleri Akkoyunlu Ferruşad Bey'e Göndermiştir, Kızılbaş Def'ine*.

Ferruşad Bey oğlu Mehmed Bey -dâme ikbâlühû- kendileri Pâdişâh'ın luft ü ihsânına nâil omuştur. Hemen herkesçe bilinmektedir ki güvenilir, ihlâslı ve samîmî zevâtan şüpheye mahal kalmayacak şekilde tarafımıza ulaşmıştır ki cenâblarının âilesi, kavim ve kabîlesi âbâ ve ecdâdı son derece dindâr ve müslümân idiler. Cenâblarının hükûmet ve emirleri dâim İslâmîla takviye edilmiş, zulüm ve ma'siyetlerden arındırılmak suretiyle muhkemleşmiştir. Kendilerinin aslî fitratları dahi ehl-i sünnet ve'l-cemâat yolu üzerinde bulunmakta; gayret ve himmetleri de âdât-ı hasene ve itâat üzredir. Zât-ı âlîlerinin Kızılbaş mülhîdlerine mürâcaati ve kendilerine mülk olarak intikâl eden Diyarbekir Eyâletini terk etmesi şeklinde şuyû bulan dâvâyâ gelince bu mecbûriyet karşısında meydâna gelmiş bulunmaktadır. Nitekim (onların bu davranışı) "Allah, sizin dış yüzünüze ve amellerinize bakmaz; aksine sizin kalbinize ve gönlünüze bakar." sözü gereğince. Aydınlik bir fikirle düşünöldüğünde cenâblarının hak itikâd üzre sâbit kadem olduğu apaçık ortada olduğu görölür. Cenâblarının o zındık ve mülhîdlerle bu mertebe alâkaları, kendilerinin dîn ve diyânetine hâlel gelmeyecektir. Onun müşrik ve kâfirlerin elinde (iken dahî) büyük sahâbelere düşkünlik ve tutkunluğu bu hareketine bir özür teşkil etmektedir. Ancak, kahraman, mert, Mustafa dînine bel bağlayan, (Aliy-yi) Murtaazâ'nın şecâatını rehber edinenlerle din ve dünya bahtiyârlarının evvel-emirde riâyet etmeleri gereken şey halkın ırz ve nâmûsunu gözetmektir. Bazı ırz ve nâmûs dâvâlarında İslâmî gayret ve hamîyyet, din adamlarının geleneklerindendir.

* Türkçe'ye tercüme edilmiş olan mektubun Farsça aslı için bk. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphane R. 1955.

İmdi niyet-i hümâyûn, İslâm memleketlerinin, husûsiyle İran'ın ıslâhı ve bu ülkeleri dinsiz mülhidlerin el uzatmalarından (tasallutundan) kurtarmak, o kâfir, zındık ve azgınların sapık şahlarını ve önderlerini ülkeden söküp atmak, yok etmek için o (ülke) şehirlerine yönelmenin zarûrî olduğu şeklindedir.

İşbu inâyetnâme, Cenâblarına, şu maksatla yazılmıştır: Her ne kadar tarafların birbirlerine ulaşmaları için aralarındaki mesâfenin uzaklığı biliniyorsa da, Cenâblarının dindârlığından ve müslümânlığından beklenen, o memleketin dîni ve dünyevî yönden yararına uygun olan ne ise ona riayet etmek ve kendisini bu dergâhın hâslarından, ihlâslılarından saymaktır.

Beyt :

Bu Âsitâne'ye çâker ve mutî' olanlar

Kendi sonsuz himmet ve gayretlerinin karşılığını alırlar.

Temiz ve iyi niyete lâıyk ve sâhib buldukça -inşallah bu hal günden güne belirginleşecektir- Cenâbları, bu Devlet-i uzma'nın emrine âmâde olacak ve biz kendilerini din ve dünya dayanışmasında yüce mertebelerde, ileri seviyelerde görmekle iftihar edeceğiz. Allah'ın inâyetiyle O'nun makam ve mansıbını, âbâ ve ecdâdının makam ve mansıbı derecesine, azametli ve şerefli mevki'ine yükselteceğiz.

İşbu yazı dokuzyüz yirmi senesi Saferü'l-hayr'ın sonlarında yazıldı.

Ek-II

Sultan Selim Han'ın Emr-i Hümâyûnuna Verilen Cevab

Rebûlâhir sonlarında, Allah'ın inâyetiyle, Zât-ı Celâletlerinin -Ammet meyânuhu- fer mânları kıymetli babam Ahmed Cân -zide kadruhu-'nun eski Hâcibi (mâbeyncisi) ile büyük bir gizlilik içerisinde bu muhlis ve riyâsız bendelerine ulaştı. Tenhâ ve köşede yavaş yavaş ve büyük bir iştiyakla açarak her satırını dikkatle ve büyük bir heyecanla okudum. İnci gibi manâları muhtevî yazının bir satırını okuyor ve diğerine geçmeden gözlerimi siliyordum. Böylece kötü niyetli ve hasedcilerin gözünden yazıyı gizliyordum. Çoğu kez kendi kendime şu şiiri terennüm ediyordum :

Beyt :

Bu mektub uğruna korkarım başım gidecek

Bu gizli sırdan hiç kimsenin haberi olmadı. Bir kenarda bu mektubun cevâbı yazılıp adı geçen haberciye iâde olundu. Gerçi bizim ocağımızdakiler iyi niyetlidirler. O şeddâd bundan haberdâr olursa da bizim ondan korkumuz yoktur; ancak bizim korkumuz, Allah korusun, ihlâs sahiblerinin tamâmının azab ve işkenceye bizim yüzümüzden düşmeleri ihtimâlidir. Hasbunallâhü ve ni'me'l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir). Her mevzûda Müsebbibü'l-esbâb'a ümid bağlamışız; kulluğumuz O'nadır. Biz bendelerinin, Serdârlarından ümidimiz, kendi lutûf ve inâyetleriyle bizi koruması ve bizleri menzil-i maksûdumuza kavuşturmasıdır. Emriniz (baş) üstündedir.

Ek-III

Bayburd Sancağı'nda işbu karye-i Tümne ki defterde yedibin ve karye-i Pulur ki dörtbin akçe ve karye-i Hindi ki beşbin akçe ve karye-i Zargidi ki üçbin beşyüz akçe ve karye-i Ürüşdi ki ol dahi üçbin beşyüz akçe ve karye ki Hayik-i Ulya ki, sekizbin akçe yazup cem'an otuzbir bin akçe olur. Zikr olunan karye-i Hayik-i Ulyâ'dan mâ'adâsı Hayik-i Suflâ ve Vartan Tümneçik nâm karyeler ile ki otuzbin beşyüz akçe yazarlar. Halefü'l-ümerâ ve'l-ekâbir şerefü'l-kübrâ' ve'l-ekâbir Ferruḡşad'sın Bayındır dâme uluvvuhunun sâbıkâ emlak-ı meşru'ası olup sonra vilâyet yazıldıkda hakikât hâli i'lâm eylemeğin kendüye cebelüsün eşdirmek tarîkiyle tevcîh olunup sâir tımarlarına ilhak olunmuş idi. İttifâk-ı mezkûr Hayik-i Suflâ ve Vartan ve Tümneçik nâm karyeler ki, defterde yedibin beşyüz akçe yazup sehven ol vakitte bildirilüp ammâ müşârun-ileyh'in asıl mülki defterde sekizbin akçe yazan Hayik-i Ulyâ olmağın hâliyâ anlardan feragat edüp dahi karye-i mezkûre ile zikr olunan Pulur ve Tümne ve Ürüşdi nâm karyeler girü kendi kemâkân mülkiyet serbest mef-rûzü'l-kalem ve maktû'ü'l-kıdem himmet olunmak bâbında istid'â inâyet eylemeğin ber-karar-ı sâbık temlik ve ihsân olunup, meşcûm-ı şerifle mu'avven mülknâme-i hümayûn erzânî kılınmağın sadrû'l-vüzerâ'l-'izâm bedrû'l-küberâ'l-fihâm vezîr-i a'zam ve Rumeli Beylerbeyisi İbrahim Paşa ve destûr-i mükerrerrem Mustafa Paşa ve Ayas Paşa dâmet me'âlihîm ma'rifetleri ile Defter-i Hakânî'ye dahi kayd olundu.

Harrerehu Muhammed et-tevkî'î tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-işrîn min şehr-i Şevvâli'l-mükerrerrem sene selâsin tis'a-mi'e.

Ek-IV

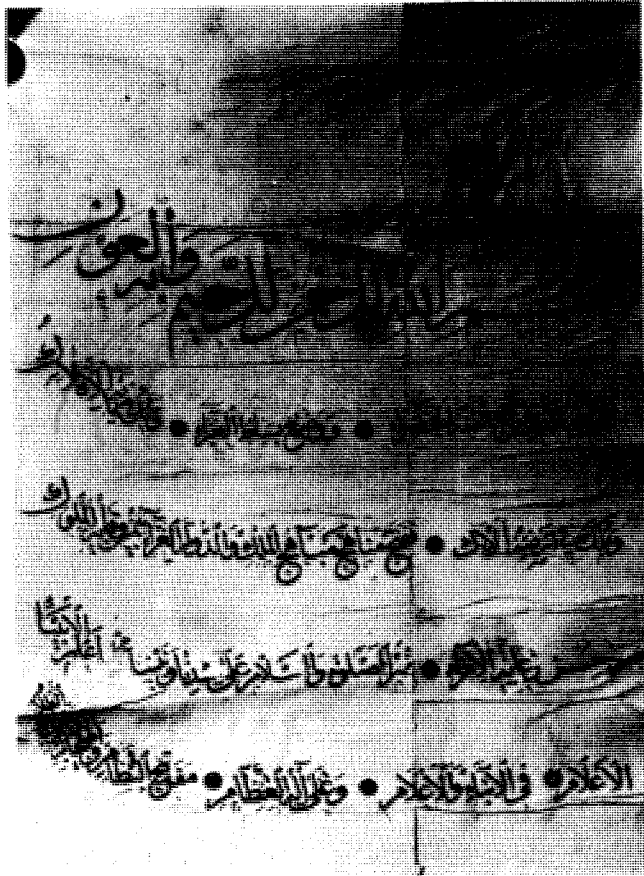
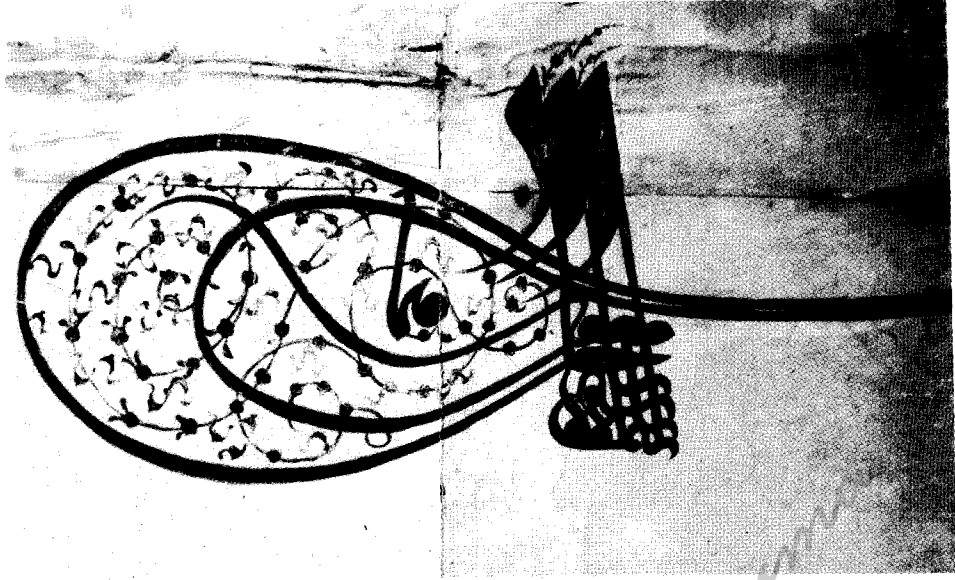
Erzincan nâhiyesinde Örük nâm karye ki on beş bin ve Raduh altı bin ve Abke bin ve vakf-ı Mehemed Bey demekle ma'rûf olan bir çiftlik zemin beş yüz akçe yazup cem'an yirmi üç bin beş yüz (23.500) akça yazup. Halefü'l-ümera ve'l-ekâbir Ferruḡşad Bey dâme izzuhunun mülkü olup sâbıkâ vilâyet-i mezbûrureyi defter edüb yazan kıdvetü'l-emâsil sâbıkâ vilâyet-i Rumî Defterdarı olan Emîr Ali Çelebi deftere yazup dahî defteri merhûm Selîm Han tâbe serâhuya arz eylediğinde mukarrer emr edüp ana göre ferman-ı şerîfin ihsân eylemiş imiş.

Ba'dehu serîr-i saltanat cenab-ı celâlet-meâb-ı padişahiye müyesser olup cülûs-ı hümayûn vâkı' oldukda hükm-i mezbûr pâye-i serîr-i a'lâya arz olunmağın mukarrer buyurulub ana göre hükm-i cedîd-i padişahî erzânî buyurulmuş imiş. Ba'dehu vilâyet-i mezbûre defter-i tebyîz olundukda kurâ-i mesfûre ile arz-ı mezbûre sehven deftere kayd olunmamış. Ve el-hâletü hâzihi müşârun-ileyh ahkâm-ı şerîfe-i mezbûre(yi) dîvan-ı adâlet-unvana götürüb vech-i mesfûr üzre vilâyet-i mezbûre defterine kayd olunmasın istid'â eylemeğin sadrû'l-vüzerâ'l-'izâm vezîr-i a'zam ve Rumeli Beylerbeyisi İbrahim Paşa edâmallahu me'âlihi ve destûr-ı mükerrerrem Mustafa Paşa ve Ayas Paşa dâmet me'âlihîma ma'rifetleriyle deftere sebk olundu. Nemmekahu el-abdü'l-fakir er-râci rahmet-i Rabbihi's-sübhanî Mehemed et-Tuğraî fi'l-yevmi't-tasi' şehr-i Ramazani'l-mübârek el-münharit fi-samt-ı şuhûr sene selâsîn ve tis'a-mi'e-der-Kostantiniyye el-mahmiyye.

زیاده چه الطناب و دهک الطناب چه شرفک سای با و تاد زونیو
 منقحکم و الوید نصرت طراز بانسایم فسخ و نظیر کبریا
 بحق الثون والفضاد حرره فی اول خرمه ای الثانیین ص ۱۰۰
 بزادند سعادت و خازین تیری ذقین نو فرجشاد که کوزندند تیر ابان
 جناب بایک ماه سعادت نصاب سلطن قیاب سراج الذین محمد بیک بن
 فرجشاد بیک دام اقباله بعراضه بادشاهانه مقرو زکشته ما با مکتوب
 مکتوبات آنکه بکرات و مرآت از مخلصان وثیق و واردان طریق بوجیه
 برتبه تحقیق رسیده که خاندان بایک نژاد و اقوام و عشایر با اوابدا
 اینجناب در نهایت مسکنا و بیداری بوده اند و با پیغمبریه حکومت
 و امارت ایشان همیشه بتقویا سلام و رفع و دفع ظلم و اتمام حجت
 یافته و فطرت اصلی اینجناب نیز بر جاده اهل نسبت و جماعت و حمت
 او مجبول بر عادت حسن و طاعات است و از قصه مشابهت و تفریح
 از طایفه ملاحظه تقریبان و ترک بایک دبار بیکر که ملک مورد و فی اینجا
 بود بطریقه اضطرار واقع شده چون بتضاغانا الله تعالی لا یتزال
 صدورکم و احاطکم بل نظر الی قلوبکم و بالکم بردای منبر و اخمت که اینجا
 بهمان اعتقاد و خواتم قدمت ازین قدر گرفتاری اینجناب بان قوم زنگنه
 و ملاحظه خلی بدین و دیانت او عاید نخواهد شد و صورت گرفتاری

آبا واجداد و بر آسمان تویت و عزت خواهم افراشت بسایه الله و
تجیر فی او اخر شهر صفر المظفر سنه ۱۰۸۰ و در دهه
المجرب
عزمت و عظمت و جلال لازال عالیا بعون الله الملك المتعال
انك در او اخر شهر ربیع الآخر تحت میاسته فرمان قضا جریان با حاجب
قدیمی والد ماجدم قدوة الامجد والامیان احمد جان زید قدره
بر وجه ستر و خفا باین بنده بی برادر رسید و در کوشه تنگ با کمال
بتکدامت آمنت کشاده و نهایتها خوانده هر سطره را که باشد
و نشاط مطالعه کرده مضمون جواهر مکتوبش را معلوم می نمودم شرح
بسطه کرد تا کرده پیشیند با آب دیده می شستم و باین طریق از دیدن کج بین
مستاد می نهتم و با خیریتن هموار و چندین کلمه منجی تویم که درم در بران
اتفاق هیچ کس ازین سرخفی گاه می نیافتد بعالم التروالتیبات یکم کمان
باب بیاز در بسیار از نوشته با قاصدش را بیه اعاده کرد که چه
که از نیک خواهان او جاع ماست بعد از ایمان او بی غلط و شد او خیر
شده است فاما از و باکی نداریم بهم ما اندر آنت که سیاد ابواب است
ناگاه گرفتار گشته العباد بالله همگی شخص جناب و عقاب کردیم
سجده و نغم الوکیل در هر باب توکل بجناب سبب الاسباب کرده ایم

Belge 2 — Ferruhşad Bey'in Yavuz Sultan Selim'e gönderdiği cevap.

أَبَا بَعْدُ
فقدان الذم كذا في عقلك لم يد • وانحدر الفؤاد في حديد • لنزل العار
وما طاب لك ما بين • لنحو طلبة وبقاء • وسكر فوطن وقواء • بانصر السواد
عجايب ذلك جلالك • ولا يدري ما إذا ما إذا أصبح حاله هناك • والسرور والسرور والسرور
واسمع من استأجر الفخمة في الأجر • وكفى العظماء في سيدك بنزل الفؤاد

أَبَا بَعْدُ
فقدان الذم كذا في عقلك لم يد • وانحدر الفؤاد في حديد • لنزل العار
وما طاب لك ما بين • لنحو طلبة وبقاء • وسكر فوطن وقواء • بانصر السواد
عجايب ذلك جلالك • ولا يدري ما إذا ما إذا أصبح حاله هناك • والسرور والسرور والسرور
واسمع من استأجر الفخمة في الأجر • وكفى العظماء في سيدك بنزل الفؤاد

Handwritten text in Arabic script, likely a manuscript page. The text is arranged in approximately seven horizontal lines, written from right to left. The ink is dark on a light background. A faint watermark "ih K" is visible across the center of the page.

Handwritten text in Arabic script, likely a manuscript page. The text is arranged in approximately seven horizontal lines, written from right to left. The ink is dark on a light background. A faint watermark "ih K" is visible across the center of the page.

البرهان على ان كل عدد طبيعي له
عكس في مجموعة الأعداد الحقيقية
بما أن مجموع العدد مع عكسه يساوي صفر
وهو العنصر المحايد الجمعي في مجموعة
الأعداد الحقيقية. ولذا فإن مجموعة
الأعداد الحقيقية تشكل مجموعة
حقيقية مع العنصر المحايد الجمعي صفر
والعنصر المحايد الضربي واحد.

وهذا يعني ان مجموعة الأعداد الحقيقية
تحتوي على العنصر المحايد الجمعي صفر
والعنصر المحايد الضربي واحد. ولذا
فإن مجموعة الأعداد الحقيقية تشكل
مجموعة حقيقية مع العنصر المحايد
الجمعي صفر والعنصر المحايد الضربي
واحد. وهذا يعني ان مجموعة الأعداد
الحقيقية تحتوي على العنصر المحايد
الجمعي صفر والعنصر المحايد الضربي
واحد.

Handwritten text in Arabic script, likely a religious or philosophical treatise. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be in a different script or dialect. The handwriting is dense and somewhat stylized.

Handwritten text in Arabic script, continuing the text from the top image. The lines are more clearly defined, and the handwriting is consistent with the top image. The text appears to be a continuation of the same work.

İsmet Miroğlu

Handwritten text in Arabic script, likely a religious or philosophical treatise. The text is arranged in several vertical columns, reading from right to left. The script is dense and appears to be a form of Ottoman Turkish or Arabic calligraphy. A large, faint watermark "ih K" is visible across the center of the page.

Handwritten text in Arabic script, continuing the text from the top image. The text is arranged in several vertical columns, reading from right to left. The script is dense and appears to be a form of Ottoman Turkish or Arabic calligraphy. A large, faint watermark "ih K" is visible across the center of the page.

İsmet Miroğlu

mm

İsmet Miroğlu

Türk Tarih Kurumu